

Архимандрит
Лазар

КАКВО Е НЕОБХОДИМО ДА ЗНАЕ СЪВРЕМЕННИЯ ПРАВОСЛАВЕН ХРИСТИЯНИН

СЪДЪРЖАНИЕ

КАКВО Е НЕОБХОДИМО ЗА СПАСЕНИЕТО
КОЯ ЦЪРКВА Е СПАСЯВАЩА.
КАКВО ОЗНАЧАВА
„ДА БЪДЕМ В ТЯЛОТО НА ЦЪРКВАТА“
ДОКОЛКО СА НЕОБХОДИМИ ВЪНШНИТЕ
ЦЪРКОВНИ ЧИНОВЕ И ОБРЕДИ В ДЕЛОТО
НА СПАСЕНИЕТО И МОЖЕ ЛИ БЕЗ ТЯХ ДА
ИМА ВЪТРЕШЕН ДУХОВЕН ЖИВОТ.
ЗАЩО ТОЛКОВА МНОГО ОБРЕДИ,
ЧИНОДЕЙСТВИЯ И ПРАВИЛА В ЦЪРКВАТА
СЕ ПОЧИТАТ КАТО ДАДЕНИ ОТ БОГА,
МАКАР ЧЕ НЕ СА СПОМЕНАТИ В
СВЕЩЕНОТО ПИСАНИЕ.
МОГАТ ЛИ ДА БЪДАТ ОТМЕНЕНИ ИЛИ
ПРОМЕНЕНИ НЯКОИ ПРАВИЛА И ОБРЕДИ,
ПРИЕТИ И УСТАНОВЕНИ ОТ ЦЪРКВАТА
ДОКОЛКО МОЖЕМ ДА СЕ ДОВЕРЯВАМЕ
НА УМА СИ ВЪВ ВЪПРОСИТЕ НА ВЯРАТА
КАК ДА СЕ ОТНАСЯМЕ
КЪМ НАУКИТЕ
КАК ДА СЕ ОТНАСЯМЕ
КЪМ ДРУГИТЕ ХРИСТИЯНСКИ
(НЕПРАВОСЛАВНИ) ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯ
КАКВО Е БИЛО ВИНАГИ ОТНОШЕНИЕТО
НА ЦЪРКВАТА КЪМ ЕРЕТИЦИТЕ.
ЩЕ СЕ СПАСЯТ ЛИ ЕРЕТИЦИТЕ
МОЖЕ ЛИ ДА ВСТЪПВАМЕ
В МОЛИТВЕНИ ОТНОШЕНИЯ
С НЕПРАВОСЛАВНИ ХРИСТИЯНИ (ЕРЕТИЦИ)
КАКВО Е „АНАТЕМА.“ МОЖЕ ЛИ НЯКОЙ

ДА ОТМЕНИ АНАТЕМА,
НАЛОЖЕНА ОТ СЪБОР
КАК ДА СЕ ОТНАСЯМЕ КЪМ ИКУМЕНИЗМА
ОТ ПРАВОСЛАВНА ГЛЕДНА ТОЧКА
ВЪЗМОЖНО ЛИ Е НА НЯКАКВО
РЕЛИГИОЗНО ОСНОВАНИЕ ОБЩЕНИЕ
И ЕДИНЕНИЕ НА ХРИСТИЯНИТЕ
С ПРЕДСТАВИТЕЛИ
НА НЕХРИСТИЯНСКИТЕ РЕЛИГИИ
НЕ Е ЛИ ДУШЕВРЕДНО ЧЕТЕНЕТО
И ИЗУЧАВАНЕТО НА НЕПРАВОСЛАВНИ
(т.е. ЕРЕТИЧЕСКИ) РЕЛИГИОЗНИ УЧЕНИЯ
КЪМ КАКВИ УЧИТЕЛИ
ТРЯБВА ДА ИМАМЕ ПОСЛУШАНИЕ
И ОТ КАКВИ ТРЯБВА ДА СЕ ОТДРЪПВАМЕ
ЗАРАДИ СПАСЕНИЕ НА ДУШАТА
НА КАКВО СЕ ДЪЛЖИ ДНЕС
ЧЕСТОТО ОТКЛОНЯВАНЕ
НА ПРАВОСЛАВНИТЕ ХРИСТИЯНИ
ОТ МНОГО НАЙ-НЕОБХОДИМИ ПРАВИЛА
И ОПРЕДЕЛЕНИЯ НА НАШАТА
СВЕТА ПРАВОСЛАВНА ВЯРА
КАК ПРАВОСЛАВНИТЕ
ПАСТИРИ НА ЦЪРКВАТА
И ВСИЧКИ ПРАВОСЛАВНИ ХРИСТИЯНИ
ТРЯБВА ДА ПАЗЯТ СВЕТАТА ИСТИНА
ЛИТЕРАТУРА

КАКВО Е НУЖНО ЗА СПАСЕНИЕТО

1. Вяра

„Вярата е първото от условията, необходими за оправданието. Тя е началото на спасението на хората и основа на цялото оправдание.“

„А без вяра не е възможно да се угоди Богу“ (Евр. 11:6).

„Защо по благодат спасението чрез вярата“ (Еф. 2:8).

„Австрия, щом не отвяра, е грех“ (Рим. 14:23) (1,4).

„Оправдаваме се не сами със себе си и не чрез своята мъдрост или разум, или благочестие, или дела, извършвани от святост на сърцето, а чрез вярата, с която Вседържителят Бог от века е оправдал всички.“ Св. Климент, Епископ Римски (3, 63).

„Вярата не се състои само в това безусловно да се вярва, че с Божията благодат на вярващия в Христа са опростени греховете заради заслугите Му, но оправдаващата вяра се състои в искреното приемане на всички истини на откровението, както ги преподава и разбира вселенската Църква. Особено нужно е да се вярва, че има Бог, Милосърден Отец и Върховен Съдия на всичко. „Защото оня, който дохожда при Бога, трябва да вярва, че Той съществува и награждава ония, които Го търсят“ (Евр. 11:6). Също е необходима вяра в

тайнствата на Пресветата Троица и възплъщението й. „А вечен живот е това, да познават Тебе, Единия Истинния Бог и пратения от Тебе Исуса Христа“ (Иоан 17:3). „Защото под небето няма друго име, на човеци дадено, чрез което трябва да се спасим“ (Деян. 4:12) (1,4).

„Навсякъде нам, възлюбени, ни е нужна вяра.“ „Вярата е майка на всички блага и лек за спасение.“ „Както змеят не пази нищо и когато самото му тяло разсичат на части, не се защитава много, за да запази главата; така и ти дай всичко - и имот, и тяло, и самата си душа, за да запазиш вярата. Защото вярата е и глава, и корен. Ако я запазиш, дори и да изгубиш всичко, пак ще го придобиеш с по-голяма слава.“ Светител Иоан Златоуст (1,4).

„Нито едно дело не може да бъде извършено както трябва без благочестива вяра в Христа. Човешките намерения в разсъжденията за доброто дело не се изпълняват без помощ свише. За извършването на добродетелта трябва да се съединят и човешкото усилие, и помощта, идваща свише, заради вярата.“ Светител Василий Велики (2, 490).

„Онзи, който, без да има истинска вяра, извършва някои добри дела, той е подобен на човек, който загребва вода и я излива в продънен създ.“ Преподобни Иоан Лествичник (1, 14).

„Общество, състоящо се от хора без вяра в Бога и безсмъртието на душата, е почти като стадо диви зверове, макар и надарени с разум, които винаги са готови да терзаят и изтребват един друг.“ Макарий, Митрополит Московски (1, 15).

„Вярата приближава човека до Бога и го усвоява за Бога. Тя ще представи човека пред Божието лице и ще го постави в последния ден от живота на този свят - в началото на вечния ден - отдясно на Престола Божи за вечно наслаждение в Бога, за вечно съцарствие с Бога“ (6, 141).

„Вярата в Христа е живот. Хранещият се с вяра вкухва още по време на земното си странстване вечен живот, определен за праведниците след края на това странстване“ (5, 177).

„Онзи, който признава, че има възможност без вяра в Христа да се спаси, се отрича от Христа и може, без да знае, да изпадне в тежкия грях на богохулството“ (6, 471).

„Всички добри немощни човешки дела, низхождали в ада, са заменени с едно могъщо добро дело: вярата в Господа наш Исус Христос.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (6, 471).

„Бойте се от отстъплението от вярата като от начало на всички злини... онзи, който вярва в Господа, непоклатим е като Сионската планина: пребъдва во веки.“ Преподобни Антоний Велики (7, 12).

„Само вяра без добри дела не е достатъчна за спасението. На вярващия са необходими за оправдание още и добри дела.“ „Видите ли, че човек се оправдава с дела, а не само с вяра?“ (Иак. 2:24) (1, 6).

2. Делата на вярата

„За спасението не е достатъчна само студена и мъртва вяра. Не! Спасява ни само живата, дейната вяра, изразяваща се в нравствено добри дела...”

Където няма добри дела, там без съмнение няма и истинска християнска вяра и, обратното - където се появява истински християнски живот, там по необходимост се предполага и истинска християнска вяра..“ (1,3).

„Не мисли, че вярата, ако може да се нарече вяра твоята вяра, изобличавана от делата, ще може да те спаси, защото вярата, в началото оправдала, изисква съзвучни на нея дела, без които е невъзможно да се спасим... Вярата трябва да се проповядва повече с дела, отколкото с думи... Защото с дела, а не с думи трябва да се открива съкровено.“ Преподобни Исидор Пелусиот (2, 492).

„Господ е казал, че за спасението на онези, които не вярват в Христа, е необходима вяра в Христа; а за спасението на вярващите в Христа е необходим живот по Божиите заповеди. Невярващият в Христа ще погине во веки и който вярва в Христа на думи, но не изпълнява Неговите всесвети заповеди и затова Го отхвърля чрез делата си, ще погине навеки. Иначе казано, за спасението е нужна жива вяра в Христа“ (6, 206).

„Когато иудеите попитали Господ: „Какво да правим, за да извършваме делата Божии?“, Той им отговорил: „Делото Божие е това - да повярвате в Оногова, Когото Той е пратил“ (Иоан 6:28-29). Живата вяра в Христа е дело, и то толкова всеобхватно дело Божие, че чрез него напълно се извършва спасението. Такава вяра се изразява през целия живот, чрез цялото същество на човека: тя обхваща мислите му, сърдечните му чувства, цялата му дейност. Вярващият с такава вяра „има живот вечен“ (Иоан 6:47). „А вечен живот е това, да познават Тебе, Едного Истиннаго Бога, и пратения от тебе Иисуса Христа“ (Иоан 17:3). Живата вяра е живот, посветен изцяло на благочестието и умъртвяването на себе си за света. Живата вяра е дар Божии. Този велик дар са изпросвали за себе си от Господа Неговите Свети Апостоли, когато Му казвали: „Усили у нас вярата“ (Лука 17:5). Само чрез живата вяра човек може да се отрече от мнимите достойнства на своето паднало естество, да стане ученик и последовател на Господа с разум и дейност, подобаващи на обновеното естество.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (6, 207).

„Но само вяра не е достатъчна за спасението, трябва и свято да се живее по заповедите Господни. „Не всеки, който Ми казва: Господи! Господи!, ще влезе в царството небесно, а оня, който изпълнява волята на Моя Отец небесен“ - казва Господ (Мат. 7:21). А волята на Оцеца Небесен е изразена в заповедите Му.“ (8, 61).

„Вярвай и, приемайки благодатните сили за живот и благочестие чрез Светите тайнства, живей по заповедите Божии, под ръководството на богоучредени пастири, в жив съюз със Светата Църква...“ Светител Теофан Затворник (8, 57).

3. За спасението също така трябва

да получаваме благодатни сили за спазването на заповедите и извършването на всички необходими дела на вярата

„За да бъде и вярата такава, каквато трябва, и делата да се извършват надлежно, ни е необходима благодатта на Светия Дух. Без нея не само да повярваме, но и да помислим за доброто не можем. Но дори и да помислим, нямаме сили да изпълним това добро. Защото, както казва Апостолът, да пожелаваме доброто можем, но щом се стигне до дело, бягаме от него: „защото желание за добро има у мене, но да го върша не намирам сили“ (Рим. 7:18).

„Знай и твърдо се придържай към убеждението и онази вяра, че благодатта на Светия Дух не се подава иначе и не може да бъде приета освен чрез тайнствата, установени в Църквата от Самия Господ чрез ръцете на Светите Апостоли“ (8, 62-63).

„За да ти е по-ясно колко е необходимо всичко това, сравни шестването по пътя на спасението с обикновено пътешествие. За да е по-удобно и безопасно за пътника да

върви, трябва да бъде светло, да има прокаран път, самият той да е здрав и силен, в случай на нужда - например на завоите или кръстопътищата, да има някой, който да му покаже кой път да поеме. Същото е необходимо и при шестването по пътя на спасението: необходима е светлина - това е вярата; необходим е прокаран път - това са заповедите; необходими са здраве и сила - това са благодатните сили, подавани чрез тайнствата; необходими са пътни знаци и ръководители - това са пастирите на Църквата. Всичко това ти виждаш действащо в Светата Божия Църква, поради което всеки, който по правилен начин извършва спасението си, състои в жив съюз с нея. Всички спасили се са вървяли по този път и всички спасяващи се вървят по него... друг път на спасението няма“ (8, 57).

„Накратко цялата вяра може да се вмести в следното: Бог в Троица покланяем, света създал и за нас промишляващ, ще спаси нас, падналите, по благоволението на Отца в Господа Иисуса Христа чрез благодатта на Святаго Духа в Светата Си Църква, ще ни спаси със спасение, тук съкровено извършващо се, което в бъдещия живот ще се яви в цялата си неизречена светлина.“ Светител Теофан Затворник (8, 57).

4. Богоучреденото пастирство

„Грите посочени точки - вярата, животът по заповедите в духа на вярата и благодатта чрез тайнствата - изискват и четвърто - богоучредено пастирство. Трябва да вярваме, но как да повярваме без проповедник? „Как ще проповядват, ако не бъдат пратени?“ (Рим. 10:15). Потребно е благодатта да се приеме чрез тайнства, но как може да стане това без служители Христови и разпоредници на тайните Божии? (1 Кор. 4:1). Трябва да се живее по заповедите в духа на вярата, но как да стане това изправно без ръководител, който да посочва, предпазва, поправя грешките, да изправя падащите и да насочва отново по пътя отклоняващите се от истинския път? Затова за устройството на спасението са нужни лица, действащи от Божието име, които да учат за вярата, да освещават с благодатта чрез тайнствата и да ръководят живота - нужни са богодарувани и богопоставени пастири. Именно тях е благоволил да учреди Господ. Ето апостолско свидетелство за това! „И Той постави едни за апостоли, други за пророци, други за евангелисти, други за пастири и учители, за усъвършенстване на светиите в делото на служението, в съзиждане на тялото Христово“ (Еф. 4:11-12). Пък и самото дело е доказало това“ (8 65).

„Ето четирите точки, които трябва да спазваме и по които да провеждаме делото на своето спасение, ако наистина желаем да се спасим.

Но има още нещо, а именно: в тялото на Църквата да бъдем живо съчетани с целия сонм вярващи.

Господ е нарекъл Своята Църква лоза, в която Той е лозата или стволът, а всички вярващи - пръчките на лозата. Църквата, или цялата съвкупност от вярващи, поради това е едно неразделно цяло, живо съчетано с Господа и със себе си във всички части. Както пръчката, отчупила се от лозата, изсъхва и престава да живее, така престава да живее и всеки, който по някакъв начин се отделя от Църквата Божия, а чрез това и от Господа (Иоан 15:1-6). Св. Павел е представил още по-ясно това, наричайки Църквата тяло Господне. Всички ние, вярващите, сме тяло Христово; Христос Господ е глава на това тяло. Както в тялото всеки член живее не собствен, а общ живот с цялото тяло и ако се отдели от тялото, умира и изтъпява, така нито един вярващ не живее обособено, а в общия за целия сонм вярващи или за цялата Църква живот и ако се отдели от тях или се обособи, духовно умира и погива (Рим. 12:5; 1 Кор.12:12-14, 27; Еф. 4:15-16; Кол. 1:18). Така е било и досега е така, че истинските вярващи смятат закон на своя живот, живот, водещ към спасение - да бъдат в Църквата. Ние изповядваме, че Църквата е наша майка. И вярно е словото, че на комуто Църквата не е майка, нему Бог не е отец. А ако Бог не му е отец, тогава кой?! Господ, устройвайки чрез Светите Апостоли Църквата, е вложил в

нея всичко спасително за съхранение и разпространение на земята. В нея са всички тайни на вярата и цялото разбиране на истината; в нея е цялата благодат и всички тайнства, които я подават; в нея е истинското пастирство, истинно ръководещо ни към спасение; на нея почива благоволенieto Божие, което я пази и слуша молитвения ѝ глас: ангелите и човеците, и всякоя разумна твар, обединили се, служат на Единия Всеблаг Бог.“ Светител Теофан Затворник (8, 66-67).

„Никой не постига спасение и вечен живот освен този, който има за глава Христа, а да има за глава Христа, може само този, който се намира в тялото Му, което е Църквата...

Онзи, който не е сред членовете Христови, не може да има истинско спасение... Всеки, отделил се от общение с Църквата, дори и животът му да е достоен за похвала, само за това беззаконие, че се е отделил от единението с Христа, няма да има живот, а гневът Божи пребивава върху него.“ Блажени Августин (1, 439).

Не може да се преплува морето без кораб. А този кораб е Едната Света Съборна и Апостолска Църква. Господар на този духовен кораб е Самият Всемогъщ Бог Отец, кормчия - Единородният Му Син, а благоприятният вятър - Духът Свети. Подчинените началници на този кораб - Църквата - са Апостолите и техните приемници - църковните пастири и учители. Пътниците му са всички православно вярващи християни, а дъното и основата му е правата вяра в Светата Троица. Страните, предната част и кормилото му са правите догмати на вярата, заповедите Божии, преданията на Църквата, правилата на Апостолите и вселенските събори и изобщо църковните постановления. Негова мачта е светият Христов Кръст, с който се скрепява и утвърждава всичко в Църквата, платна - любовта, а котва - надеждата.

Духовният кораб на тази Църква от различни места и страни превозва през житейското море всички православно вярващи и истински християни в небесния Иерусалим.“ Светител Иоан Златоуст (1, 421).

КОЯ ЦЪРКВА Е СПАСЯВАЩА

На коя Църква са дадени обещанията за непогрешимост и вечност? С други думи - коя Църква е спасяваща? Несъмнено че само тази Църква може да бъде призната за „стълб и крепило на истината“ или за Църква спасяваща, която ръководи и спасява Самият Господ, защото Спасителят казва: „Без Мене не можете да вършите нищо“ (Иоан 15:5); Господ според свидетелството на ап. Павел е Спасител само на онази Църква, която в Словото Божие се нарича Негово тяло: „Христос е глава на църквата, и Той е спасител на тялото“ (Еф. 5:23, 427).

1. Истинската Църква е една

„Истинската църква, истински древната - е една... Защото както е един Бог и един Господ, така и истинското достойнство се изразява с единството в образа на едното Начало. Така, едната Църква, която ересите се опитват да разсекат на много части, се уподобява (с единството) на природата на Единия. Ние наричаме древната католическа* Църква една по нейното същество, по понятието за нея, по началото и

*Католическа (гр. kajolikn).

Вселенска, универсална, повсеместна, съборна.

(Така се нарича православната църква в Никео-Константинополския символ на вярата и "Православното изповедание" - Послание на Източните патриарси от 1723 год.). Не бива да се бърка с римо-католическа. (Бел. ред.)

превъзходството ѝ. "Свети Климент Александрийски (1, 31).

2. Истинската Църква е света и се управлява от благодатта на Всесветия Дух

„Църквата е общество на православно вярващи и кръстени в Исуса Христа, от Него Самия основано непосредствено и посредством Светите Апостоли, от Него Самия оживявано и водено към вечния живот: видимо - чрез духовните пастири, чрез учението, свещеноедействията и управлението, и наред с това невидимо - чрез вседействащата благодат на Всесветия Дух.“ Митрополит Московски Макарий (4, 306).

„Светата Съборна Църква повсеместно и в пълнота преподава цялото това учение, което трябва да знаят хората, учението за видимите и невидимите неща, небесни и земни, тя довежда целия човешки род при истинската вяра, тя повсеместно лекува и изцелява всякакви грехове, има в себе си всякое съвършенство, в делата, словата и всички духовни дарове... Тя единствена в целия свят има безпределна сила. В нея ние, приемайки наставленията и водейки добър живот, ще получим Царството Небесно и ще наследим вечния живот.“ Свети Кирил Иерусалимски (Огласително поучение 18).

3. Истинската Църква е съборна (католична).

„Църквата се нарича Съборна (В българския превод на Никео-Константинополския символ на вярата (в деветия член). е употребена думата "вселенска". Бел. ред.) затова, защото се намира по цялата Вселена от единия край на земята до другия.“ Свети Кирил Иерусалимски (Огласително поучение 18).

„Църквата е една по цялата земя море - затова ние казваме в молитвата: за едната Света Съборна Апостолска Църква, която е от единия край на вселената до другия.“ Блажени Теодорит (4, т. 3, 316).

4. Истинската Църква е апостолска

„В онази Църква трябва да пребиваваме, която, бидейки основана от апостолите, съществува дори до ден днешен.“ Блажени Иероним (4, т. 3, 320).

„Не трябва при други да търсим истината, която лесно можем да намерим в Църквата: защото в нея апостолите в пълнота са вложили всичко, което принадлежи на истината, така че всеки желаещ може да приема от нея напитката на живота.“ Св. Иринеи Лионски (1, 26).

5. Истинската Църква е православната

„Православието е истинско Богопознание и Богочитание, православието е поклонение на Бога с Дух и Истина, православието е прославяне на Бога с истинското Му познание и поклонение Нему, православието е прослава на Бога от човека, истински Божи служител, чрез даруване нему на благодатта на Всесветия Дух. Духът е славата на християните. Където няма Духа, там няма православие.

Православието е учение за Светия Дух, дадено от Бога за спасение на човечите. „Който иска да се спаси, трябва преди всичко да пази съборната вяра, а който не я съблюдава цяла и непорочна освен всяческото недоумение, во веки ще погине“, казва Атанасий Велики.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (6, 78).

„Светата Православна Църква е съкровищница на благата на спасението. Каквото и да ти трябва за спасението, всичко ще намериш в нея и само в нея. Извън нея и Сам Господ не дава тези блага. Така е благоволил да установи Самият Той. Като глава на Църквата Той действа за нашето спасение не по друг начин освен чрез това Свое тяло. Недей да търсиш друг достъп до съкровищата Му. Такъв няма.

Господ Спасител като ипостасна Премъдрост е донесъл в Самия Себе Си на земята, от тайниците на

В християнската догматика - Едно от лицата на Светата Троица, имащо свои лични (ипостасни) свойства. (Бел. ред.)

Триипостасното Божество, цялата спасителна премъдрост. Но не я е задържал съкровена в Самия Себе си, а отначало я е преподал на Апостолите, като им е заповядал да я преподадат и на всички вярващи, говорещи на всички езици! Апостолите я предали на целия сонм вярващи, заповядвайки на приемниците си да я пазят. И Църквата стана стълб и крепилото на истината, която, след като се възцарила в нея, пребивава в нея и ще пребивава до края на вековете. Искаш ли да познаеш тази премъдрост? Иди в православната Църква, вярна пазителка на всичко, предадено от апостолите - и там се поучи на нея.“ Светител Теофан Затворник (8, 237).

„Премилосърдният Бог спасява душите на православните християни с православна вяра, добри дела и чрез своята благодат. Православната вяра е тази, която се съдържа в едната Света и апостолска Църква, и без тази вяра не е възможно да се спаси който и да било. Добрите дела са евангелските заповеди, без които, както и без православната вяра, също не е възможно никой да се спаси, православната вяра без добри дела е мъртва и добрите дела без православна вяра също са мъртви. Онзи, който иска да се спаси, трябва да съчетае и едното, и другото и по такъв начин с благодатта на Христа, Който е казал: „Без Мене не можете да вършите нищо“, да постигне спасението.“ Преподобни Паисий Величковски (11, 237-238).

„Познаването на учението на Православната Църква е най-нужното познание за всеки православен християнин и трябва да продължава през целия му живот.“

„В Православната Църква се преподава същото онова учение, което е открито от Бога и в свещените книги на Стария и Новия Завет, и в Свещеното Предание, което е разкрито и изяснено от Светите отци на Църквата на седемте вселенски и деветте поместни събора и което винаги и неизменно е пазела и досега пази само Православната Църква в цялата му чистота и неповреденост“ (1, 2).

6. Не можем да получим благодатни сили за спасение и да се спасим извън Православната Църква

„Ипостасната Премъдрост Божия, създала си дом от Светата Църква, е утвърдила в него седем стълба (отделения). и всички, които идват в нея по призива ѝ, обилно храни и напоява с разнообразната си благодат. Седем са източниците на благодат, но два от тях текат неразлъчно с течението на целия живот на спасявания. Това са тайнство на Покаянието и Светото Причастие, даващи благодатта на оправданието и благодатта на освещението - благодат, източник на спасителен живот. Те развиват, вкореняват и възвисяват в духа на човека всичко, потребно за спасението. И колкото по-често човек ги ползва, толкова по-успешно зрее неговият духовен спасителен живот. А без тях тя бързо се захаява, вехне и загива. Виждаш ли какво е поверено на Светата Църква?! Не мисли и на никой друг не позволявай да мисли, че може без жив съюз с Църквата да устрои своето спасение, когато без този съюз с нея не може никъде да се получат благодатни сили за спасение. Да, живото общуване с Църквата е именно приемането на благодатни сили чрез нейните тайнства. Затова живото общуване със Светата Православна Църква е толкова необходимо, колкото е необходимо сподобяването с благодатни сили за спасение.“ Светител Теофан Затворник (8, 240).

„Който не е между членовете Христови, той не може да има християнско спасение. Може да почита, може да приема тайнство, може да пее „алилуя“, може да отговаря „амин“, може да спазва Евангелието, може да има вяра в името на Отца и Сина и Светаго Духа и да я проповядва, но никъде извън Православната католична Църква човек не може да намери спасение.“ Блажени Августин (Допълнения към творенията на Светите отци, 1843, с. 236).

„Хората, които не пазят съюза и искреното общение с Църквата, дори и да идат на смърт за изповядването на Името Христово, грехът им не ще се отбие и с кръвта им, неизгладимата и тежка вина на разделението не се очиства дори със страдания. Намиращият се извън Църквата не може да бъде мъченик, оставящият Църквата, която е определена да царува, не може да се сподоби с царството.“ Свещеномъченик Киприян (1, 438).

7. Православната Църква ще пребъде дом на спасението до края на вековете

„Църквата ще пребъде на тази земя не за кратко време, а до края на вековете... Църквата не ще бъде победена, не ще бъде изкоренена, не ще отстъпи пред никакви изкушения, докато не настъпи краят на света.“ Блажени Августин

„Блажена си ти, Църква на верните, защото Царят на царете е утвърдил в тебе Своето жилище. Твоите основи никога не ще се поклатят, защото Господ е твоят страж, и портите адови не ще те победят и хищните вълци не ще могат да съкрушат или ослабят твоята твърдина. О, колко си велик ти, дом Божи! Колко си прекрасен!“ Преподобни Ефрем Сирий (Творения... М., 1858, с. 28).

КАКВО ОЗНАЧАВА

„ДА БЪДЕМ В ТЯЛОТО НА ЦЪРКВАТА“

Да бъдем в тялото на Църквата и в нея да извършваме своето спасение, задължава всеки вярващ към следното:

а). да вярва, както вярва цялата Църква от началото ѝ и досега, с нейния глас да проверява всяко свое или чуждо съображение и да разрешава всяко пораждащо се недоумение и при никакъв случай да не си позволява да допуска каквото и да било най-малко несъгласие с учението на Църквата. Защото тя е “стълб и крепило на истината” (1 Тим. 3:15). Чуй - който не спазва това, е езичник и митар по думите на Господа (Мат. 18, 17).;

б). С нищо да не се отклоняваме от реда в църковния живот - да постим, когато има пост, да говеем и да се причастяваме със Светите Христови Тайни, както е установено в Църквата, и да съблюдаваме всички други молитвени и осветителни свещенодействия на Църквата, подчинявайки се на словото на Апостола, който забранява да се оставят църковните събрания (Евр. 10:25).;

в). да се придържаме към убеждението, че и небесните, и земните членове на Църквата са в нерушимо общуване със себе си, живо и непосредствено. Затова и нашите молитви към тях и за тях и техните молитви за нас се чуват и са действени. Ние сме свои, родствени и на ангелите и на всички, от века угодили на Бога, защото, въцърковявайки се, пристъпваме „към града на живия Бог, небесния Иерусалим, и към десетки хиляди Ангели, към тържествения събор и църквата на първородните, които са написани на небесата“ (Евр. 12:22-23). Светител Теофан Затворник (8, 67).

„Не можем да вземем светините другаде освен в Църквата“, а следователно, за да станем свети, както е свят нашият Отец Небесен, трябва да имаме синовен страх и послушание на Светата наша майка - Църквата, като изпълняваме всичките ѝ заповеди.“
Свети Дмитрий Ростовски

Най-важните църковни заповеди са девет.

I заповед предписва на всеки православен християнин да се моли на Бога и да изпълнява богослужебните устава във всички неделни и празнични дни - съществува специално съборно правило, което отлъчва от Църквата оня, който три седмици без уважителни причини не присъства на богослуженията.

II църковна заповед повелява да се съблюдават постите, определени от Църквата.

III църковна заповед внушава нужното усърдие и уважение към служителите на Христовата Църква и особено към духовните лица, а на миряните забранява да се месят в духовните дела.

IV напомня за дълга на изповедта и причастяването, а на болните - и елеосвещението.

V предписва на неопитните в познанието на Священото Писание и (богословските) науки да не четат книги, написани от еретици, да не слушат богохулното им учение и да се оттеглят от общуване с тях.

VI нарежда да се молим за всяко човешко звание, особено за онези, които са в духовната и светската власт. Тук се споменава и молитвата за починалите и за обръщането към православната вяра на еретиците и разколниците.

VII заповед учи да се спазват постовете и молитвите, назначавани специално от митрополита или епископа в неговата епархия в случай на някаква обществена нужда и бедствия.

VIII заповед се отнася до църковното състояние и имущество.

IX забранява да се извършва тайнството на Брака в дни, забранени от Църквата, а също така православните християни да присъстват на забранени игри и зрелища и да се придържат към езически обичаи, а повелява да се въздържат от тях (1, 452-453).

ДОКОЛКО СА НЕОБХОДИМИ ВЪНШНИТЕ ЦЪРКОВНИ ЧИНОВЕ И ОБРЕДИ В ДЕЛОТО НА СПАСЕНИЕТО И МОЖЕ ЛИ БЕЗ ТЯХ ДА ИМА ВЪТРЕШЕН ДУХОВЕН ЖИВОТ

„Врагът вече е отклонил от пътя мнозина, внушавайки, че на Бога трябва да се служи духовно и че външното трябва да се захвърли. Истина е, че на Бога трябва да се служи духовно, но за да се достигне до духовно служение, трябва преди това да се упражняваме във външното и след това, ако даде Бог, достигнали духовното, трябва да поддържаме, оживяваме и укрепваме това духовно отново чрез външното. Как децата да се заловят за духовното? Нека преди това се поучат да служат Богу външно, а като поотраснат, ще се научат да Му служат и духовно. Но като се научат да Му служат и духовно, не ще оставят и външното, защото то е подобно на хвърлянето на още дърва в пещта - съгрява и разпалва вътрешното духовно дело“ (8, 280).

„Когато чуваш, че уставите на Църквата са закон, не мисли, че този закон е задължителен затова, защото е определен от общия глас на Църквата, т.е. в същия оня смисъл, както в житейския бит е задължителна за всеки присъдата на обществото, защото обществото властва над частните лица. В Божията Църква не е така. Светата Църква не е обикновено човешко общество, а тяло, чиято глава е Христос Господ, тяло, ръководено и оживотворено от Духа Свети и обхващано от благоговението на Бога Отец. Затова в нея всичко е предоставено на свободата ѝ, няма само човешки произход, и е задължително не защото всички са решили да бъде така, а защото така е благоизволил Триипостасният Бог. Покорността пред Църквата е покорност Богу с онази сила, ще кажа пак, с която каквото е установено, т.е. едното като необходимо, другото като полезно, едното като утешително, другото като благоукрасително. Затова вярваме, че изпълнявайки всичко от душа, ние Богу служим и Нему благоугождаваме, макар че действието ни бива само видимо, телесно, а Бог е Дух, затова действваме с духовно настроение.“ Светител Теофан Затворник (8, 273).

Всяко изпълнение на църковните обреди трябва да се извършва с пълно благоговение.

„Понеже в Църквата Божия всичко е по Божие произволение и понеже като го изпълняваме, принасяме Богу служба, всичко - и малкото, и голямото, трябва да бъде изпълнявано с пълно благоговение, подхождащо Богу. Благоговението ни трябва да бъде съизмеримо не с големината на извършването, а с лицето на Бога, към Когото се отнася. Дали някой кади, или чете и пее, или върши друго, ако го прави небрежно, подлежи на съд като вършещ делото Божие с небрежност. Също и от присъстващите в църквата, ако някой стои или прави поклони, или пали свещ, прави това небрежно, също толкова погрешава и подлежи на същия съд. Всички тези и подобни действия не сами по себе си са важни и не са неотложно необходими именно такива: на тяхно място могат да бъдат всякакви други, но щом са приети и установени и се отнасят с действието си към Бога, онзи, който е небрежен в тях, презира и оскърбява Бога. Същото трябва да се каже и за действията извън църквата (вкъщи). Щом се отнасят към Бога и се посвещават Нему, те

трябва да се извършват с пълно благоговение, не според важността и големината си, а както подобава да се действа пред Всемогъщия Бог за Негова чест и слава“ (8, 280).

„Внимавайте, като се грижите за външните дела на благочестието да не забравите вътрешния негов дух: но се пазете и под предлог, че предпочитате вътрешното пред външното, да не оставите съвсем външното. Външно без вътрешното още някак бива, а вътрешно без външното - никога. Виждали ли сте силата на растението без видимо тяло на растението?! А тела на растенията - дървета, колко има без вътрешен живот?! Да не се оставя външното - това е закон! Но нека да не се спираме и само на него, а с под негово влияние, ръководство и указание, да виждаме и с вътрешните очи. Вътрешното дело на вярата се съставя от познанието за светата вяра и съответните му дела - или от съвкупността на здрави понятия и свети чувства и разположения.“ Светител Теофан Затворник (9, 43).

ЗАЩО ТОЛКОВА МНОГО ОБРЕДИ, ЧИНОДЕЙСТВИЯ И ПРАВИЛА В ЦЪРКВАТА СЕ ПОЧИТАТ КАТО ДАДЕНИ ОТ БОГА, МАКАР ЧЕ НЕ СА СПОМЕНАТИ В СВЕЩЕНОТО ПИСАНИЕ

„Външните чинодействия на Църквата в главните и съществените си черти са установени от Апостолите, а са допълнени и приведени в настоящия им вид от Църквата чрез Светите отци по внушение на Духа Свети и под ръководството на Господа Спасителя, Който е глава на Църквата...“ Светител Теофан Затворник (8, 280).

„Не всичко са предали Апостолите чрез Писанието, а много са предали без Писанието, но и едното, и другото са еднакво достойни за вярата, затова ние смятаме достойно за вярата и Преданието, ако има Предание - не търси нищо повече.“ Светител Иоан Златоуст (Беседа към 2 Сол.).

„От запазените в Църквата догмати и проповеди някои имаме от писмено наставление, а някои сме приели от Апостолското предание, по приемственост, тайно; и едното, и другото имат еднаква сила за благочестие... защото, ако решим да отхвърляме неписаните обичаи, като уж нямащи голяма сила, непременно ще повредим Евангелието в главните неща или нещо повече - от евангелската проповед ще оставим само едно празно име.“ Светител Василий Велики (1, 26).

„Бог е поверил на Църквата Своето откровение, съдържащо се в както в Священото Писание, така и в Священото Предание, затова за Божествени източници на християнското учение за вярата несъмнено се признават само онези, които тя приема. „Аз не бих повярвал в Евангелието - казва блаженият Августин, - ако не беше ме убедил гласът на съборната Църква.“ Приела от Господа Иисуса Христа и Светаго Духа откровението, Църквата го пази цяло и невредимо, на нея ѝ е предаден смисълът му, тя е едновременно непогрешима негова тълкувателка от началото на своето установление и ще пребъде такава до края на вековете, защото вселенската църква никога не е говорила и не говори сама, а само от Духа Божи, Който тя непрестанно притежава, притежавала е и ще има за свой учител до края на вековете (Иоан 14:16-17, 26). Важността на Преданието се основава единствено на авторитета на Църквата“ (VI Вселенски събор, пр. 12).

„Вярваме, пишат Източните патриарси, че Божественото и Священо Писание е внушено от Бога, затова сме длъжни да му вярваме безпрекословно и при това не някак

по своему, а именно така, както го е разяснила и предала Католичната Църква. Защото и суетното мъдруване на еретиците приема Божественото Писание, само че го тълкува превратно... Затова ние вярваме, че свидетелството на Католичната Църква има не по-малка сила от Божественото Писание. Понеже виновник за едното и за другото е единият и същ Свети Дух, все едно е дали да се учим от Писанието или от вселенската Църква. Човек, който говори сам от себе си, може да греши, да се лъже и да лъже другите, но вселенската Църква, понеже не е говорила и не говори от себе си, а от Духа Божи - когото непрестанно има и ще има за свой Учител до века, - никак не може да греши, нито да лъже, нито да се лъже, но подобно на Божественото Писание е непогрешима и е важна винаги“ (1, 25).

„Самото Свето Писание внушава да пазим преданията: „И тъй, братя - пише Апостолът до солуняните, - стойте и дръжте преданията, които научихте било чрез наше слово, било чрез наше послание“ (2 Сол. 2:15). „Пази онова, що ти е предадено - пише Апостолът до Тимотея, - и се отвърщай от скверното празнодумство и от възраженията на лъжовната наука“ (1 Тим. 6:20). „Похвалявам ви, братя, - пише Апостолът до коринтяните, - че ме помните за всичко и дръжте преданията тъй, както съм ви ги предал“ (1 Кор. 11:2).

Преданията като източник и основание на истинското християнско учение постоянно посочват и творенията на Отците.

Свети Епифаний пише: „Трябва да държим и преданието, защото е невъзможно да се получи всичко в писанията: Светите Апостоли едно са оставили в писанието, друго - в Преданието.“

По такъв начин и от правилата и определенията на Светите поместни и Вселенски събори ясно може да се види, че те имат за основа Преданието на Църквата и на него се осланят относно истините на вярата и на християнския живот, и обредите и тайнствата, и относно самото Писание и разбирането на смисъла му и неизменното пазене отначало на Преданията са смятали са свое най-свято задължение. Следването на учението на Светите отци и Преданието на съборната Църква са почитали като шестване по царския път. Те направо са казвали на съборите: „Нека да пазим древните обичаи, древните Предания, да пазим древния закон и правила да не се въвеждат в Църквата новости пряко писанията и църковните Предания.“

„Пазим без нововъведения - са писали Отците на VII Вселенски събор - всичко чрез Писанието и без Писанието установените за нас църковни Предания“ (1, 29).

МОГАТ ЛИ ДА БЪДАТ ОТМЕНЕНИ ИЛИ ПРОМЕНЕНИ НЯКОИ ПРАВИЛА И ОБРЕДИ, ПРИЕТИ И УСТАНОВЕНИ ОТ ЦЪРКВАТА

Самите съборни правила гласят: „Никому да не бъде позволено да променя или отменя гореозначените правила (на Св. събори и Св. отци), или освен посочените правила да приема други, с лъжливи написания, съставени от хора, дръзнали да се смятат за кърмчици на истината.“ (VI Вселенски събор, пр. 2; VII Вселенски събор, пр. 1; Картагенски събор, пр. 2).

„Никому не бъде позволено да произнася, пише или съставя друга вяра освен установената от Светите отци, събрани от Духа Свети в град Никея“ (III Вселенски събор, пр. 7).

„С Божията благодат определяме: да пазим неприкосновена за нововъведения и изменения вярата, предадена ни от очевидците и служителите на Словото, богоизбраните Апостоли... вярата на всички прославили се в Църквата Божия мъже да се пази твърдо и непоколебимо наред с Богопредадените им писания и догмати...“

„Ако някой не се придържа и не приема гореозначените догми на благочестието и не мисли и не проповядва така, а се опитва да върви против тях, такъв нека бъде анатема по силата на по-рано изложеното определение на споменатите по-горе свети и блажени Отци и нека бъде изключен и заличен от християнския именник, като чужденец, понеже ние окончателно постановихме по никой начин нито да се притуря, нито да се изхвърля нещо от определеното“ (VI Вселенски събор, пр. 1).

„Православният християнин трябва да приема за вярно и несъмнено, че всички точки на съборната вяра и Православната Църква са ѝ предадени от Господа нашего Иисуса Христа чрез Апостолите Му, изяснени и утвърдени са от вселенските събори, и да вярва в тях, както повелява Апостолът: и тъй, братя, стойте и пазете Преданията, които научихте било чрез наше слово, било чрез наше послание... Тази вяра да пазим не само като тайна на сърцето, но и с уста да възвестяваме и изповядваме без страх и съмнение...“ (Православно изповедание... ч. 1, въпрос и отговор 4).

„Правилата на вярата, признати от цялата Православна Църква, са неприкосновени и неизменни, но трябва да се различават догматите на вярата от обредите. Църковните учители сравняват догмата на вярата с живота, а църковните правила - с храна, и разсъждават така: без храна човек може да живее известно време, а без живота храната е безполезна и ненужна.

Храната е разнообразна: същественото в нея е хранителната стойност. И в правилата се наблюдава не образът им, а предимно мисълта и целта им, а образът понякога може да се престъпи, както пише за това в 5-о правило свети Василий: „Правилата не гледат образа, но изволенieto.“ Обредите пък не се сравняват не само с живота, но и с храната, а може да се уподобят, ако някой реши, на съдове, служещи за приготвянето на храната. Както и съдовете, и те са били различни в различните времена и дори по едно и също време, но на различни места, според потребностите са се уголемявали и умножавали, и са били съкращавани и забравяни и дори са били отменени. И така, който иска да познае истината, за да не се лиши от единение със Светата Църква, преди всичко трябва да знае какво е догмат на вярата, какво е правило, какво е образ на правилото или изволение и какво е обред или обичай.

Догматът на вярата е неприкосновен нито за светци, нито за ангели, а правилата са връчени на светците от правата вяра, за да управляват по тях Божията Църква, и ако по някакъв случаен пропуск или небрежност не се изпълняват, пренебрегналите ги се наказват с възбрана, но не отпадат от православието. Обредите пък със съборно разсъждение и се отменят и се прибавят и ако някой, който не знае какво е догмат на правата вяра, какво е правило и какво е обред, само по единия обред поиска да разпознае истинската Църква, за такъв може да се каже, че са слепи очите на ума му и той не разбира какво е живот, и какво е поддържане на живота и какво е украшение“ (Архимандрит Павел. Собр. соч. Ч. 1. 3-о изд. С. 383-385).

„И така под обреди се разбират такива постановления на Църквата, които се отнасят не до същността на вярата, а до външната ѝ страна и нямат достатъчно догматично основание нито в Словото Божие, нито в определенията на Вселенските събори. Тук спадат: църковните чинодействия и устави, ред на църковно управление, различни предмети и действия, имащи символично значение.

Обредите са се появили неведнага в своя строго определен вид, а са се създавали постепенно от Църквата, която сама ги е въвеждала в употреба и когато е смятала за нужно, ги е променяла, а някои и напълно е унищожавала, заменяйки ги с нови, подобри, като при това е изисквала строго подчинение на разпоредбите си, наказвайки неподчиняващите се с отлъчване.

Това право да променя, допълва и подобрява онова, което няма догматичен характер, винаги е принадлежало и неотменимо принадлежи на Църквата“ (1, 485).

„Външният чин на Църквата е риза Господня, а самата Църква - Негово Тяло. Някой може да попита: Ако Църквата може да променя външното в себе си, защо не го променя? Затова, защото ѝ е дадено да променя не само защото има властта да го прави или не само за да упражнява властта си, а само тогава, когато някое действие, определено от устава ѝ, е престанало да бъде нужно, престанало е да назидава и подхранва духа. И това става не по прищявката на някакви лица, привърженици на някаква мода, а само след като се увери, че наистина е така и че промяната или отмяната е желана от всички за духовна полза, а не за някакви външни удобства. Ако пък в Църквата всичко е назидателно, налага се и удовлетворява потребностите, а не представлява излишество, то защо трябва да се отменя или променя? Тогава тя не отменя и не променя.“ Светител Теофан Затворник (8, 278).

ДОКОЛКО МОЖЕМ ДА СЕ ДОВЕРЯВАМЕ НА УМА СИ ВЪВ ВЪПРОСИТЕ НА ВЯРАТА

„Вярващ не е онзи, който вярва на всичко, а онзи, който вярва Богу, и само такъв се нарича вярващ. Остави изследванията и приеми вярата. Вярата просвещава всичко, вярата осветява всичко, вярата прави човека достоен за Духа Свети.“ Светител Йоан Златоуст (1, 88).

„В пълния смисъл истинска вяра е именно тази, когато някой вярва само за това, че Бог така е заповядал, и когато, за да повярва, не търси нищо повече, освен да разбере как е заповядал Бог, и веднага щом узнае, че Бог е заповядал да вярва така и така, се успокоява напълно и не допуска никакви колебания. Това е детска вяра, безпрекословно вярваща в Бога - Своя Отец! Именно нея е заповядал Господ, когато е казал: „Ако не се обърнете и не станете като деца, няма да влезете в царството небесно“ (Мат. 18:3). От това вие сам можете да направите извод, че ако някой вярва по някакъв друг начин, за него не може да не се усъмним, че ще влезе в царството небесно.

Такава детска вяра не е сляпа, а зряща и виждаща всичко с чисти, ясни очи. Тя не се впуска в умствени изследвания, а щом познае, че така Бог е казал, се успокоява с това. При нея това е най-вярната, най-здравата и най-разумната основа на всички вярвания.“ Светител Теофан Затворник (8, 4-5).

Трябва да отдаваме предпочитание на детската вяра, послушна Богу и отхвърляща собствените си изследвания!

„При нас стана обичай на сляпата вяра да противопоставяме разумната, а под разумна да разбираме учената вяра, която не се задоволява само с това основание, че „Бог така е заповядал, затова вярвам“, а към всичко примесва и съображенията на своя

ум, като се срамува дори да спомене, че Бог така е заповядал, понеже вижда в това унижение за ума си. При някои нещата стигат дотам, че те изобщо не искат да вярват на нищо такова, което не могат да подчинят на разума си и да съгласуват със сумата придобити понятия и с установилите се в главата им възгледи за съществуващото. На тези ще кажа: Няма грях в това да се търсят никакви умствени съображения при изясняването и пълното разбиране на въпросите на вярата. Това нерядко са правили и Светите отци. Но трябва да отбележим, че това не добавя нищо към същността на вярата и е съвсем странично и допълнително дело. Има ли го или го няма, вярата в Бога, както казахме, нищо не губи от това. Който е натрупал в себе си такива съображения, няма пред Бога предимство по сравнение с този, който не ги притежава, а искрено и ясно вярва във всичко, само защото Бог така е заповядал“ (8, 5-6).

„В зависимост от това доколко се дава предимство пред собствените съображения, вярата отслабва и губи значението си, а там, където вярват само на своите съображения, изобщо няма вяра, а само мъдруване по въпросите на вярата...

„Да разсъждавате - разсъждавайте, но не отслабвайте покорността си пред вярата и не я разклащайте, защото това е покорност Богу, против Когото не може да се спори.“

„Вяра не сляпа, а зряща е не тази, която разсъждава за въпросите на вярата, а която искрено и непоколебимо вярва, основавайки се на убеждението, че Бог е заповядал така да се вярва, както детето без разсъждения вярва на думите на баща си и майка си.“

„По същество разсъждението нищо не придава на силата и значението на вярата. Напротив, онзи, който в делото на вярата започне да дава превес на своето съображение и разсъждение, по този начин намалява значението на вярата си пред Бога, както намаляват силата на виното, като прибавят в него вода. Който дава превес на разсъждението си, вярва на разума си, а не на Бога. И собствено тук няма вяра...“ Светител Теофан Затворник (8, 22).

Разумът е само способност да се постига познание на истината, а не източник на истината.

„Ние сами в себе си носим готов създател на ерес и ковач на всякоя лъжа - нашия разум. Само да му се поддадем - и той ще ни отведе незнайно къде. Може би ще се учудите, недоумявайки, че такъв е нашият разум, но всъщност е точно така. Днес всички и навред търсят разумност. Само това се чува: това го иска разумът, както ми подскаже разумът, дайте разумно обяснение, разумно убеждение, разумна вяра. Ако е вярна пословицата: който каквото го боли, за това говори - то разумът е болест на нашето време. Добре е, че хората търсят разумност. Но не е добре, че я търсят само в единия човешки разум. Искат да направят от този разум всемирен наставник - цар на истината. Не е ясно - защо му се пада такава чест? Когато човек се роди на този свят, не знае нищо, нито едно нещо не може дори да назове сам, на всичко се учи, а щом стъпи на крака, още недостигнал пълнолетие, започва да се превъзнася и да повтаря: аз и разумът ми, всичко ще разсъдим и ще решим сами. Разумът наистина е велик дар Божи, но дарувайки ни го, Бог не го е положил за източник на истината, а само за неин приемник. Не ни е казал тъй: Ето ви разум, слушайте него и както ви научи, така постъпвайте. А какво е сторил Той? Като е създал човека с разум, тогач му се е явил и е започнал да го учи на истината, и оттогава не е преставал и не престава да го ръководи към познанието на истината и да просвещава ума му с познанието за нея...“

„Разумът е способност да се познава истината, но самата истина не е в него, а трябва да му се даде отвън. От кой, ако не от Бога - източника на битието и истинското познание? Тя е дадено от Него, пребивава на земята - пази се и се преподава на всичко. На разума трябва да се каже: Изучавай я и я пази, от самия себе си ти можеш да излъчваш само фантазии като сапунени мехури или да плетеш хитроумията на помислите като някаква паяжина, която се разкъсва при лекия полъх на вятъра.“ Светител Теофан Затворник (9).

По-добре е да не се доверяваме на нашия разум.

„Когато умът, още не очистен от покаянието, още блуждаещ в областта и мрака на падението, още непросветен и неръководен от Духа Свети, дръзне сам, със собствени сили, от мрака на гордостта да разсъждава за Бога, тогава той непременно ще изпадне в заблуждение. Такова заблуждение е богохулство. За Бога можем да знаем само това, което Той поради великото Си милосърдие е открил пред нас“ (5, 495).

„Моят собствен ум носи върху себе си печата на падението, покрит е с покривалото на мрака, разхвърля мрежи за себе си. Още в рая се е стремил той непридирчиво и невнимателно да придобие знание, погибелно и убийствено за него! След падението си той е станал още по-невзискателен, безгрижен: дръзко се опива от чашата с отровното познание и така решително унищожава в себе си вкуса и възжелението към Божествената чаша на спасителното знание.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (5, 394).

КАК ДА СЕ ОТНАСЯМЕ КЪМ НАУКИТЕ

„След падението хората започнали да обработват земята, започнали да се нуждаят от дрехи и да имат други многобройни потребности, с които е съпроводено нашето земно странстване; с една дума, те са започнали да се нуждаят от веществено развитие, стремежът към което е отличителна черта на нашия век.

Науките са плод на нашето падение, произведение на повредения паднал разум. учеността е придобиване и запазване на впечатленията и познанията, натрупани от човеците по време на живота на падналия свят. Учеността е светилник на ветхия човек, светилник, чрез който „мракът на тъмата се пази во веки.“ Изкупителят е върнал на човеците онзи светилник, който им е бил даруван при сътворението от Създателя, от който те са се лишили при грехопадението си. Този светилник е Духът Свети, Той е Дух на Истината, наставлява към всяка истина, достига дълбините Божии, открива и изяснява тайните, дарува и веществени познания, когато те са нужни за духовната полза на човека. На учения, желаещ да се научи на духовна мъдрост, е завещал Апостолът: „Ако някой от вас мисли, че е мъдър на този свят, нека стане безумен, за да бъде мъдър“ (1 Кор. 3:18). Наистина е така! Учеността не е собствено мъдрост, а само претенция за мъдрост. Познаването на Истината, открита на човеците от Господа, достъп до която има само чрез вярата, Истината, непристъпна за падналия човешки разум, в учеността се заменя с гадаене, предположения. Мъдростта на този свят, в която почетно място заемат мнозина езичници и безбожници, е пряко противоположна на самите начала на духовната, божествената мъдрост. Не можем да сме последователи и на едната, и на другата, от едната непременно трябва да се отречем. Падналият човек е „лъжа“, от мъдруванията му се съставил „лъжеименният разум“, т. е. мисли, сбор от понятия и познания, които са лъжливи и имат само вид на разум, а по същността си са люшкане, бълнуване, беснование на ума, поразен от смъртната язва на греха и падението. Този недъг на ума особено пълно се открива във философските науки.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (4,6).

„Господ ни е открил още тук входа в Царството Божие, а ние търсим жалките трохи истина в науката, философията и къде ли не, само не в Евангелието и не при Светите отци, осъществили Евангелието в своя подвиг. Жалки сме ние, хората. Сами се

обричаме на нещастно, почти животинско съществуване, а отгоре на това виним другите в тежобите на живота.“ Игумен Никон (6, 112).

„Питах науките: какво давате вие като притежание на човека? Човекът е вечен и собствеността му трябва да е вечна. покажете ми това вечно притежание, това истинско богатство, което да мога да взема със себе си в гроба! Досега аз виждам само знанията, давани, така да се каже, за поддръжка, завършващи със земята, не можещи да съществуват след раздялата на душата с тялото. За какво служи изучаването на математиката? Неин предмет е веществото. Тя открива някои закони на веществото, научава ни да го изчисляваме и да го измерваме, да прилагаме изчисленото и измереното към потребностите на земния живот. Тя посочва и съществуването на безкрайна величина като някаква идея извън пределите на веществото. Точното познаване и определяне на тази идея логически е невъзможно за всяко разумно, но ограничено същество.

И физиката, и химията се ограничават само във веществото, разширяват познанията за употребата му за временните земни нужди на човека и човешкото общество. По-малко положителна от споменатите науки е философията, с която особено се гордее падналият човек. Естествените науки непрекъснато се опират на веществения опит, с него доказват верността на възприетите от тях теории, които без това доказателство нямат място в науката. Философията е лишена от решаващото средство постоянно да убеждава чрез опита. Множеството различни системи, несъгласни помежду си, противоречащи една на друга, сами изобличават човешкото любоумърдие в това, че не притежава положително познание за истината. Какъв простор на произвола, на мечтателността, на измислиците, на многословното бълнуване, нетърпим от точната, определената наука, е даден във философията! При все това философията обикновено е много доволна от себе си. С измамната ѝ светлина в душата навлиза преизобилно самомнение, високоумие, превъзнасяне, тщеславие, презрение към ближните. Слепият свят я обсипва с похвали и почести. Удовлетворяващият се от познанията, доставяни от философията, не само не получава правилни понятия за Бога, за самия себе си, за духовния свят, но дори обратното, заразява се с превратни понятия, разлагащи ума, правещи го неспособен като заразен и повреден от лъжата за общуване с Истината. „Понеже светът със своята мъдрост не позна Бога в премъдростта Божия“ (1 Кор. 1:21), казва Апостолът.

„Плътското мъдруване е смърт... плътското мъдруване е вражда против Бога: на закона Божий то не се покорява, нито пък може“ (Рим. 8:6-7), защото това не му е присъщо. „Гледайте, братя, да не ви увлече някой с философия и с празна измама според човешкото предание, според стихийте световни, а не според Христа... в Когото са скрити всички съкровища на премъдростта и на знанието“ (Кол. 2:8, 3).

Бидейки изчадие на човешкото падение, философията ласкае това падение, маскира го, храни го и го напоява. Тя се страхува от учението за Истината като от своя смъртна присъда. Състоянието, в което се довежда нашият дух от философията, е състояние на самопрелъстяване, на погубеност за душата, което е напълно явно от горните думи на Апостола, повеляващ на всички желаещи да постигнат истинско познание от Бога да отхвърлят знанието, подавано от любоумърдието на падналото човечество. „Никой да не се мами - казва той, - ако някой от вас мисли, че е мъдър на този свят, нека стане безумен, за да бъде мъдър“ (1 Кор. 3:18).

И истинската философия (любоумърдието). се събира в едното учение Христово. Христос е Премъдрост от Бога (1 Кор. 30). Който търси премъдрост извън Христа, той се отрича от Христа, отхвърля премъдростта, придобива и усвоява лъжливия разум - достойние на отхвърлените духове. За географията, геодезията, езиковедството, литературата или други науки, за всички изкуства не си струва и да споменаваме: всички са от земята, потребността на човека от тях завършва с края на земния живот, а в повечето случаи и много по-рано. Ако цялото време на земния живот е употребено за придобиване на знания, които свършват със свършека на земния живот, какво ще взема

със себе си отвъд пределите на грубото вещество?.. Науки! Дайте ми, ако можете, нещо вечно, положително, дайте познание с нищо неотменимо и вярно, достойно да се назове собственост на човека! - Науките мълчаха.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (5, 557-559).

„В делата на вярата и спасението не се изисква философия, а просто, покорно приемане на преподаденото... Трябва да стъпчем ума си, както на картината Архангел Михаил потъпква сатаната. Архангел Михаил е умът, покорен на Истината Божия, а сатаната - умът подстрекаващ, лъжемъдър, от който произлизат всички революции в семействата и в Църквата...

Нека не мислим, че в областта на вярата няма философия... не, съвкупността на истини на вярата е най-стройната, възвишена, утешаваща и въодушевяваща философия, истинска система, каквато не е нито една система на философията. Само че до съзерцаването на тази система не може да се достигне изведнъж. Трябва да се приема истина след истина чисто, както се преподава тя, без напразно мъдруване и да се трупа в сърцето... Когато се съберат всички истини, тогава съзнанието, подготвено от молитвата, ще осъзнае техния строй и ще им се наслаждава. Тази премъдрост е от века съкровена! Някакви блънувания, дори и Хегеловите, хората слушат с търпение до края, макар и нищо да не разбират в тях. Нека да постъпят така и по отношение на истините Божии. Разликата ще е там, че тук всяка истина е понятна, а накрая в душата ще засияе велика светлина, на която няма подобна. А там и в началото, и в края е непрогледна тъмнина.“ Светител Теофан Затворник („Писма за християнския живот“, писмо 93).

„Някога бях толкова наивен, че поисках да опозная душата, изучавайки психология. Колко глупости правим на младини, когато нямаме ръководител! Аз наистина бях като сред гъста гора. „Князът на този свят“ така заслепява хората, че те ходят пипнешком като слепите и затова постоянно падат от една локва в друга...

Науката е лъжа, когато данните ѝ се приемат като нещо абсолютно, защото утрешната наука ще отрича днешната; изкуството в повечето случаи е съзнателна фалшификация; политиката винаги е пълна с лъжа, измама, престъпления, тук всичко трябва да се разбира „наопаки“, а онова, което се нарича „живот“ е суета суета, всяческа суета, а главното - ужасна дребнавост, пустота, лъжа без край. С една дума „епоха на лъжата“, царство на княза на този свят...“ Игумен Никон (12, 110).

„Непрестанно се променят и се подновяват формите на човешкото слово. Добре. Но ако вие във всичките му многословни произведения срещате рядко или изобщо не срещате онова, което изразява същността на християнството, като например: „И Словото стана плът, и живя между нас“ (Иоан 1:14), „Той Сам с тялото Си възнесе нашите грехове на дървото“ (1 Пет. 2:24), „чрез един човек грехът влезе в света, а чрез греха - смъртта“ (Рим. 5:12). и прочее, знайте, че то е поело лъжлива посока и не му подражайте.

Бързо вървят напред науките. Добре. Но ако те допускат изводи, противни на откровените истини, каквито са следните: че всичко е дошло в битие, защото Бог рече и тъй стана, заповяда и сътвори, или че когато тялото се върне в земята, от която е взето, духът отива при Бога, Който го вдъхна, знайте, че те са се отклонили по кръстопътя на лъжата и не отивайте след тях.

Навсякъде се развиват удобствата в начина на живот. Добре. Но отнапред знайте, че това никак не може да промени онази истина, че тесните врата и тесният път въвеждат в живот, и който започне да проповядва противното, проповядва лъжа. Не го слушайте.

Формите на взаимоотношенията (хуманност, цивилизованост). стават все по-изтънчени. Добре. Но нека никой не ви прелъсти с лъжата, че в угода на това истината може да подаде ръка на лъжата, духът на плътта - Христос на Велиара. Който утвърждава това, не носи истината в себе си. Не общувайте с него.

За повишаване на благоденствието на земята се изобретяват много неща. Добре. Но несъмнено е, че никога няма да стане така, че няма да е нужно да желаем нови небеса и нови земи по Божия обет. И който почне да настоява в това, ще говори против истината - отклонете се от такъв.

Така е във всичко! Утвърдете в себе си съзнанието за духа на вярата и християнския живот и като го пазите непоколебимо, отхвърляйте всичко, противно на това. Нека това съзнание да бъде във вашия дух като скала сред морските вълни...“ Светител Теофан Затворник (9, 210).

КАК ДА СЕ ОТНАСЯМЕ КЪМ ДРУГИТЕ ХРИСТИЯНСКИ (НЕПРАВОСЛАВНИ). ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯ

„Християнски църкви... освен нашата Православна Църква се наричат Латинската Църква и много протестантски християнски общности. Но нито Латинската Църква, нито още по-малко протестантските общности не бива да се признават за истинска Христова Църква, защото те не отговарят на апостолското устройство на Църквата Божия.“ Светител Теофан Затворник (8).

„Отначало, както е известно, всички вярващи в Христа са представлявали една, света, вселенска и апостолска Църква, имали са една вяра, едни Свети тайнства, една глава - Господ Иисус Христос, и затова тогава всички са били православни и всички са имали едно учение, едно наставление. Наистина още по времето на Апостолите в Църквата са се появявали еретици и разколници и колкото повече и по-далеч се е разпространявало християнството, толкова повече и по-разнообразни лъжеучения са възниквали - някои от древните еретици и разколници са образували значителни по числеността си общества, някои или са били кратковременни, или пък са били лишени от стройната организация на самостоятелна религиозна община: те са били само болни членове на Църквата, понякога отсичани, понякога търпяни, а не отделно болно „тяло“, не отделна „Църква“ (макар че с названието „Църква“ неправилно се наричат неправославните християнски общности). Но от края на IX век разделянето на Църквата е придобило по-остър, по-решителен, устойчив и определен характер. Първо от истинската православна Църква са се отделели голяма част от западните християни и са образували Римокатолическата Църква; от Римокатолическата Църква на свой ред през XVI век се е отделила Лутеранската Църква, наричана също протестантска, с нейните многочислени секти; и по такъв начин са се появили трите главни християнски изповедания: православно, римо-католическо и протестантско, и при всяко вероизповедание се е формирал свой собствен катехизис“ (1, 2).

Римокатолическата (Латинската) Църква

„Латинската Църква има апостолски произход, но е отстъпила от апостолските Предания и се е повредила. Главният ѝ грях е страстта да кове нови догмати по свое съждение и своя воля. Отначало тя е изобретила догмата за изхождането на Духа Свети от Отца и Сина, или чрез Сина - това е направила отдавна, в началото на отпадането ѝ от истинската Църква, а по наше време е измислила още два: за непорочното зачатие на Божията Майка и за непогрешимостта на папата. Такива изобретения ѝ се струват обогатяване и извисяване на съвършенството на Църквата, докато на дело това е повреждане на Църквата, и то много съществено. Учението за изхождането на Светия

Дух и от Сина или чрез Сина поврежда догмата за Пресветата Троица; учението за непорочното зачатие на Божията Майка изопачава догмата за повредеността на нашето естество в падението и отчасти за изкуплението; учението за непогрешимостта на папата самоволно присвоява Божествено свойство на човек и поврежда общото учение за Бога и за човека.

Така в нея (Римската Църква) са повредени най-съществени части на християнското изповедание: за Пресветата Троица, за изкуплението и изобщо за естеството на Бога и човека. Всички тези учения са чужди на Апостолското предание и са човешки съчинения и като такива приличат на пристройки към здание, неотговарящи на плана и стила му, не от същия материал, или пък на това, както ако някой в истинско вино от грозде долива някаква течност, противна на естествения му състав. Както с такава пристройка се разваля зданието, а с примеса - виното, така с тези учения латиняните са повредили и развалили светата вяра, предадена ни от Светите Апостоли. Особено разрушителен е последният догмат - за непогрешимостта на папата. Заради него човек недоумява дори как да се отнася към тази Църква.“ Светител Теофан Затворник (8, 229-230).

Светият старец Паисий Величковски пише до един свещеник на име Иоан, очевидно униат, който го моли да разреши недоуменията му: „Първо и най-важно заблуждение на униатите е учението, което са възприели от римляните, че Дух Свети изхожда от Отца и от Сина. Това е най-първата и най-важната от всички ереси, защото тя съдържа в себе си неправилно и противоположно на Свещеното Писание мъдруване за Бога, един в Света Троица. Който изповядва, че Дух Свети изхожда от Отца и от Сина, си представя в Бога две начала: едното на Отца, другото на Сина. Ние пък, православните, изповядваме в Божеството едно начало - Отца, както и Сам Господ наш Иисус Христос ни е научил в Светото Евангелие, казвайки, че Дух Свети изхожда от единия Отец. Той казва: „А кога дойде Утешителят, Когото Аз ще ви пратя от Отца, Духът на истината, Който изхожда от Отца, Той ще свидетелствува за Мене“ (Иоан 15:26). И Апостолът казва: „Всяко добро даяние и всеки съвършен дар иде отгоре, слизайки от Отца на светлините“ (Иак. 1:17). Виждаш ли? Той казва: от Отца на светлините, т. е. Отецът е коренът и източникът на Божеството; двете светлини - Син и Дух, от единия Отец имат своето предвечно битие, Синът в рождението и Дух Свети в изхождението...

А божественият пророк Давид казва: „Чрез словото на Господа са сътворени небесата, и чрез духа на устата Му - цялото им воинство“ (Пс. 32:6). Виждаш ли, че той нарича Господ Отца, Негово Слово нарича Сина, като предвечно роден от Него, а Дух на устата Му (а не - Им). нарича Светия Дух, като изхождащ от единия Отец. И много други свидетелства могат да се намерят в Стария и Новия Завет, които по-ясно от слънце показват, че Дух Свети изхожда от единия Отец и върху Сина почива, както това се открива и в Кръщението Господне.

И всички свети тълкуватели на Свещеното Писание, вселенските учители на Църквата, като един казват, че Дух Свети изхожда от Отца и никъде не е написано, че изхожда и от Сина. И така, ако униатите са единомислени с римляните в такава тежка ерес, каква надежда за спасение имат, ако не отхвърлят тази явна духоборна ерес и не се съединят отново със светата Православна Източна Църква?..“

По-нататък старецът Паисий убеждава свещеника, до когото пише, да бяга бързо от унията, както Лот е бягал от Содом: „Не жали - пише той - ни имущество, ни роднини, ако не искат да те послушат, а всячески спасявай собствената си душа от погибел. Защото за тебе няма нищо по-нужно от душата, за която е умрял Христос. Като бягаш, не се обръщай назад в сърцето си заради погиващото имущество: по-добре е за теб да живееш в нищета, отколкото да похулиш Светаго Духа, както Го хулят римляните. Напусни и бягай от унията колкото се може по-скоро, за да не те застигне в нея смъртта и да не бъдеш причислен към еретиците, а не към християните. И не само ти я оставяй,

но съветвай и другите да я оставят - такива, за които по съвест знаеш, че ще те послушат. Ако пък не те послушат, поне сам се освободи от вражките мрежи и се съедини с душа и сърце със Светата Православна Църква и по такъв начин, като пазиш заедно с всички вярата непорочна и изпълняваш заповедите Христови, ще можеш да се спасиш“ (11, 217-218).

Теофилакт Български, блажен отец от XI век, макар и да нарича всички латински разногласия несправедливи, смята за възможно да ги заличи с християнска любов. Той се бори най-вече против прибавянето към Символа на вярата на думите „и от Сина“: „Тук - пише блаж. Теофилакт - е най-опасното зло и ако те не позволяват да се поправи то, не бива да отстъпваме, дори и да проповядват от престола, с който така се хвалят превъзносящите се, дори и да изтъкват изповеданието Петрово, дори и да обещават блаженство, дори и да ни показват ключовете от Царството Небесно..“ (Предисловие към „Благовестник“).

Протестантските църкви

„Що се отнася до протестантските общини, макар че можем да ги наречем християнски, защото говорят за християнството, в никакъв случай не можем да ги наречем Христови Църкви. Христовата Църква е устроена от Светите Апостоли по начертание и план на Самия Господ, изяснен и утвърден от Духа Свети. А тези общини са устроени от хората самоволно и по план, който сами са си начертали. Те са взели много неща от Апостолското предание, но на всичко е дадена друга насоченост, друго място и друг смисъл. Те са разорявали предишното здание на Църквата, вземали са от нея онова, което им се е струвало подходящо за мислите им, прибавяли са свое и от сместа на едното и другото са формирали своята община. Кое тук е Христово? Главното в зданието са идеята и планът по нея. Понеже при тях нито едното, нито другото са Христови, а свои, със своя ум измислени, несправедливо е тези общини да бъдат наричани Христови Църкви. Защото на Христос при тяхното устроение не е даден дял. Наистина те казват, че са заимствали указанията за устройването на общините си от Писанието. Но такава идея и план за построяване не са били предадени на Писанието и затова не биха могли да бъдат заимствани оттам. Могат да се правят някакви предположения за тях от написаното, но предположенията дават само вероятност, а не същинската истина. Истинската идея и план на Църквата Божия Апостолите са осъществили на дело в устройването на Църквата. Който пожелае да ги познае, следва да се обърне към самата Църква Божия, да научи това от нея, а не да се наема да ги извлича от Писанието, когато те не са вложени там. Там те се виждат отчасти, но за да ги съзрем, трябва по-напред да се запознаем с тях от истинското устройство на Светата Божия Църква. А какво правят протестантите? Разоряват Църквата и след това от отломките ѝ, добавяйки и по нещо свое, строят нова, измислена от тях. Можем ли да очакваме тогава да уловят следата от Божието начертание за истинската Църква?!“

„След това сам можеш да направиш правилното заключение за протестантските църкви - понеже те са устроени не по Божи, а по измислен план и по също такава идея, те не са истински Църкви Христови, а фалшиви. Те се същото, което е фалшивата монета, или по-добре да се каже - подправеното вино. Изфабрикуваното, подправеното вино и по вид, и по вкус, и по аромат прилича на естественото, истинското вино, но по същността си съвсем не е същото, макар и да го надписват със златни букви, че е такава и такава вино. Така и тези църкви по име се наричат Христови, а в същността си не са такива. Те могат да се нарекат изфабрикувани църкви.

Пръв започнал това фабрикуване Лутер, а след това по неговия почин със същото се заели и други и са изфабрикували множество църкви, ала пак не са доволни.

Фабрикуването на църкви стана бойна задача на протестантството. Затова сред тях то още продължава и, изглежда, ще продължава до края на света...

Всички създатели на църквите са изхождали и изхождат от мисълта, че Божия Църква, такава, каквато е устроена тя от Апостолите, на земята няма - и именно това аз наричам разорение на старото. Но понеже без Църква не може, тя трябва да се построи отново. И те пристъпват смело, смятайки, че са призвани към това, и то само защото им е дошло на ум. Но как да се строи, по какви указания? Разбира се, по Писанието, че как иначе? Грабват Писанието и се впускат да се ровят в него. В Писанието, както казах, не е изложен планът на зданието на Църквата, а се съдържат само някои неясни намеци за него. Когато открият такива намеци и ги изтълкуват по свой начин, те ги полагат за основа на плана на зданието на църквата и незабавно пристъпват към устройването на самата църква. Понеже един взема едно за основа на своята църква, друг - друго, трети - трето, при всеки се получава своя църква, която не прилича на другите. Излиза, че колкото умове, толкова и планове на църкви има, и колкото планове - толкова църкви. А истинска ни една няма. Разнородността им, биеща на очи, трябва доста да ни вразумява, че нито един от фабрикуващите не е попаднал на следата на истината. Но понеже всички те имат в основата си по нещо от Писанието, всеки от тях трудно признава, че греша, а, напротив, твърди, че само той единствен е попаднал на нужната следа. Така си стоят тези създадени една след друга църкви и всички твърдят, че са истински, без нито една от тях да е такава...

Ако на земята няма апостолска Църква, как тогава с нашия слаб ум да постигнем как е била устроена тя от Апостолите? Затова няма какво и да се захващаме да възстановяваме Божията Църква. Пък и няма нужда. На земята има апостолска Църква по неотменимия обет на Самия Господ. Тези църковни създатели са двойко виновни - и за това, че се захващат с дело, към което не са призвани и нямат способности, и за това, че не виждат истинската Божия Църква, която по истинния обет Божи трябва да бъде на земята до края на вековете, или пък нарочно си затварят очите, за да не я видят, докато тя е право пред тях. Трудът на търсене и постигане на истинската Църква би бил достоен за похвала, а този труд - да се фабрикуват църкви - е направо смехотворен. Онзи е спасителен, а този довежда до пагуба и фабрикуващия, и ония, които се увличат след него...

Папата променил много догмати, повредил всички тайнства, ослабил правилата на църковното ръководство, и всичко тръгнало не по Господното намерение, а все по-лошо и по-лошо. След това се появил Лутер - умен, но своенравен човек. Папата, казал той, променя всичко, което му скимне, защо и аз да не променям?! И започнал да строи и престроява всичко по своему, и така учредил нова вяра - лутеранството, далеч неприличаща на онази вяра, която ни е от Господа заповядана и ни е предадена от Светите Апостоли. След Лутер се „усетили“ философите. Ето, казали, Лутер си създаде нова вяра, уж от Евангелието, ала по своя ум. Защо тогава и ние, независимо от Евангелието, да не съставим учение само по единия си ум? И започнали да умуват и да гадаят - и за Бога, и за света, и за човека - всеки по своему, и създали толкова учения, че може да ти се замае главата само от изброяването им. И станало при тях така: вярвай, като решиш, живей, както искаш, наслаждавай се, както ти е угодно на душата. Широко е при тях: всички прегради са пометени. Но този широк път довежда в смърт, както е казал Господ. Ето докъде доведе отстъпчивостта в учението!...

Нито папистите, нито протестантите, нито англичаните (Имат се предвид последователите на Англиканската църква. *Бел. ред.*)... нямат истината Божия - истинската, чистата, пълната. Тя пребивава в едната истинска Православна Църква. Истина е, че изпаднали в прелест, те самите мислят, че притежават истината, но тя е далече от тях. Папистите първи отпаднаха от истината, но смятат, че именно те я притежават. Протестантите изобличиха несъстоятелността на папистите по много въпроси, но не намериха истината, а още повече се отдалечиха от нея, като построиха

своя нова вяра по суетното си мъдруване, а не по истината Божия, но също като тях мислят, че са открили истината, докато папистите са чужди на нея. На англичаните не им хареса немската вяра и те построиха своя, също по суетното си мъдруване, а не по Божията истина, казвайки: при немците не е добро това и това, ние ще се съчиним своя вяра, която повече ни допада - и си съчинили, уклонявайки се от истината Божия още повече, като си мислят обаче, че стоят в нея по-твърдо от другите. При англичаните, също както и при немците, по-късно са се наплодили множество вери, които също се хвалят, че са открили най-после истината, докато всъщност са отстъпили още по-далеч от нея. Понеже са търсили не там, където я е положил Бог, а в своето суетно мъдруване, не са я намерили, а са сметнали за истина различни призраци на истината и върху тях с построили вярванията си...“ Светител Теофан Затворник (8,9).

Сектите

Що се отнася до всевъзможните секти и събрания, които се кичат с името Христово, но са чужди на Светата Църква и все повече и повече се отдалечават от нея, уместно е да напомним правилата на Светите събори.

„Който съставя извънцърковни събрания и презирайки Църквата, иска да извършва нещо църковно, нямайки със себе си презвитер по волята на епископа, нека е анатема.“

„Който невъзбранно учи да се пренебрегва домът Божи и събранията, които стават в него, да е анатема“ (Поместният Гангърски събор, пр.6, пр. 5).

„Никому не бъде позволено да произнася, пише или съставя друга вяра освен установената от Светите отци, събрани от Духа Свети в град Никея“ (Ефески събор, пр. 7).

Необходимо е да се помни, че християнството ни е възвестило истина Божествена, следователно абсолютна, навеки неизменна и не подлежаща нито на поправки, нито на допълнения, нито на усъвършенстване. Щом е така, християнското вероучение трябва да бъде както в началото, така и през всички следващи векове вероучение, напълно тъждествено по своето съдържание. И немислимо е Църквата, на която затова са преподадени като „образец здравите думи“ (2 Тим. 1:13), за да бъде тя „стълб и крепило на истината“ (1 Тим. 3:15), да проповядва учението на вярата на едни векове и поколения с една пълнота, а на други - с друга...

През XVII век Източните патриарси са писали за това: „Нашите догмати и учението на нашата Източна Църква вече отдавна са изследвани, правилно и благочестиво са определени и утвърдени от Светите Вселенски Събори: да се добавя или отнема каквото и да е от тях е непозволително.“

В Окръжното послание Източните патриарси още по-ясно потвърждават своята вяроност към традициите на Вселенската Православна Църква. „И ние ще предадем святата вяра на бъдните поколения такава, каквато сме я получили сами, без всякакво изменение, за да могат и те, подобно нам, без срам и укор да говорят за вярата на предците си.“

Православното вероизповедание допуска прогрес в християнството, но той трябва да се разбира не в смисъл на създаване на някакви нови догмати, а като по-задълбочено и разширено разбиране на една или друга догматична истина“ (10, 11-113).

„Бягайте от новости в делата на вярата и благочестието и се пазете от тези лъжливи пророци, които идат в овчи кожи, а отвътре са хищни вълци - виждайте лъжата

в привлекателните думи на лъстците, които искат да ви развратят под маската на доброжелателството.

Имам предвид всички неправомислещи и неправоходещи не поради немощ, а от упорство и с желание да привлекат и другите на своя страна.“ Светител Теофан Затворник (9, 19).

Православната Църква

„Но когато на Запад се умножаваше това разнообразие от вери, повече или по-малко лъжливи, на Изток неизменно стоеше в своята вяра Православната Църква - една, истинна, пазеща Божията истина, онази истина, която е възвестена от Господ Спасителя и насадена в Църквата от Неговите Свети Апостоли. Ние, синовете на Православната Църква, пазим тази истина и стоим в нея. През много векове премина неотменимата истина в Православната Църква и достигна до нас. В истина стои Светата Църква: стоим и ние в нея. Благодарение Господу, благоволил да се роди нам в недрата на истинската Православна Църква!“ Светител Теофан Затворник (8).

КАКВО Е БИЛО ВИНАГИ ОТНОШЕНИЕТО НА ЦЪРКВАТА КЪМ ЕРЕТИЦИТЕ

Според учението на Отците и учителите на Църквата ерес се нарича такова лъжеучение, което подрива самите основи на християнското вероучение, изопачава догмите на вярата и напълно отчуждава последователите си от Православната Църква. Както казва Василий Велики, еретик е онзи, който е чужд по вяра.

„До самия край на вековете ние не трябва да очакваме никакво ново откровение. Следователно какво трябва да мислим за онзи, който идва и ни уверява, че ни носи ново откровение от Бога? Ние трябва да го възприемаме като лъжец и измамник. Дори и да казва, че ангел или някакъв дух му говорят, и тогава трябва твърдо да го отхвърлим, като не допускаме в нас да се надигне духът на любопитството или някакви прелъстителни надежди. „Един е Господ, една е вярата, едно е кръщението“, учи Апостолът (Еф. 4:5). Тогава какво друго във вярата и богоугоджението да очакваме, да желаем и да приемаме?! И защо да слушаме всеки срещнат, още повече когато той проповядва друг Исус - проповядва друг начин на спасение, който Апостолите не са проповядвали, или предлага да получим друг дух, когото не сме получили, или скланя към друго благовестие, което не сме приели (2 Кор. 11: 4)? Какво учение е нужно още, когато онова, което ние имаме, е така спасително и така многообразно е доказало, че спасява? Към това може да предразполага само празното желание за промени. Чуйте какво пише за тези духове - проповедниците на новите учения - Апостолът и евангелистът Йоан Богослов: „Възлюбени, не на всеки дух вярвайте, а изпитвайте духовете, дали са от Бога, защото много лъжепророци се явиха в света. По това познавайте Божия Дух (и лъжливия дух): всякой дух, който изповядва, че в плът е дошъл Исус Христос, е от Бога. А всякой дух, който не изповядва, че в плът е дошъл Исус Христос, не е от Бога; това е духът на антихриста, за когото сте слушали, че иде, па и сега е вече в света“ (1 Йоан 4:1-3). Светител Теофан Затворник (1, 729-730).

„Който от учението Христово отхвърля дори един догмат, той се отрича от Христа“ (6, писмо 30).

„Че ереста е отричане от Христа, е казал св. апостол Петър във второто си послание: “И между вас ще има лъжеучители, които ще вмъкнат пагубни ереси... като се отричат от

Господа, Който ги е изкупил“ (2 Пет. 2:1). Всяка ерес е отричане от Изкупителя. Самата иконоборческа ерес, външно отхвърляща само иконата Христова, всъщност отрича Христовото въчовечаване, а следователно - Изкупителя и изкуплението. Отхвърлянето на християнските тайнства без очевидното отричане на Христа е всъщност отричане от Христа: когато се отхвърлят тайнствата, се прекратява и унищожаване същественото общение с Христа.“

„Многочислен сонм светии са приели мъченическия венец, предпочели са най-жестоки и продължителни мъки, тъмница, изгнание, отколкото да се съгласят да станат съучастници на еретиците в богохулното им учение. Вселенската Църква винаги е смятала ереста за смъртен грях, винаги е смятала, че човек, заразен със страшния недъг на ереста, е мъртъв по душа, чужд на благодатта и спасението, състои в общение с дявола за своя погибел. Ереста е грях на ума. Ереста е повече дяволски грях, отколкото човешки: тя е дъщеря на дявола, негово изобретение, нечестие, близко до идолопоклонството. Обикновено Отците наричат идолопоклонството нечестие, а ереста - злочестие. В идолопоклонството дяволът приема за себе си божествена чест от заслепените човеци, а чрез ереста той прави слепите човеци съучастници на своя главен грях - богохулството. Ако някой прочете внимателно „Деяния на съборите“, лесно ще се убеди, че характерът на еретиците е сатанински. Той ще види ужасното им лицемерие, огромната им гордост, ще види поведение, изтъкано от непрекъснатата лъжа, ще види, че са отдадени на различни низки страсти, ще види, че когато имат възможност, те са готови на всички най-ужасни престъпления и злодеяния. Особено забележителна е непримиримата им ненавист към чадата на истинската Църква и жаждата да се пролее тяхната кръв! Ереста ожесточава сърцето, страшно помрачава и поврежда ума, упорито живее в заразената от нея душа - и трудно е човек да се изцели от този недъг! Всяка ерес съдържа в себе си хула против Духа Свети: тя или хули догмата за Светия Дух, или действието на Светия Дух, но хули непременно Светия Дух.

Същност на всяка ерес е богохулството...

Интересно е, че всички древни ереси под различни променящи се маски са се стремили към една цел: те са отхвърляли Божеството на Слово и са изопачавали догмата за възплъщението. Новите се стремят най-вече да отрекат действията на Светия Дух: с ужасни хули отхвърлят Божествената литургия, всички тайнства, всичко, в което Вселенската Църква винаги е признавала действието на Светия Дух....“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (6, писмо 28).

Светите отци на Църквата винаги са учили да се пазим от еретиците.

„Някои коварно носят името Христово, а междуременно вършат дела, недостойни за Бога. От тях трябва да бягате като от диви зверове, защото това са бесни кучета, които хапят крадешком. Трябва да се пазите от тях, защото имат неизцелим недъг. За тях има само един целител... Господ наш Иисус Христос“ (3, 104).

„И така, моля ви, не аз, но любовта на Иисуса Христа, поемайте единствено християнска храна, а от чуждото растение, каквото е ереста, се отвръщайте. В отровата на своето учение еретиците добавят Иисуса Христа, с което печелят доверие към себе си: ала поднасят смъртоносна отрова в подсладено вино. Онзи, който не знае, на драго сърце я приема и заедно с пагубното удоволствие приема смъртта“ (3, 121).

„Не се залъгвайте, братя мои! Развращаващите домове не наследяват Царството Божие. Но ако тези, които вършат това по отношение на плътта, се излагат на смърт, не правят ли това още повече онези, които със зло учение развращават вярата Божия, за която е разпнат Иисус Христос? Понеже е скверен, такъв ще иде в неугасимия огън, както и онзи, който го слуша“ Свещеномъченик Игнатий Богоносец (3, 108).

„Да бъдеш еретик, значи да си отлъчен от Бога“ Разказваха ми следното за авва Агатон: „Отишли при него някакви иноци, чули за неговата разсъдителност. Понеже желяели да изпитат дали няма да се разсърди, го питали: „Ти ли си Агатон? Чувахме за тебе, че си горделивец!“ Той отговорил: „Да, вярно е.“ Те пак го питали: „Ти ли си Агатон, празнотумецът и клеветникът?“ „Той рекъл: „Аз съм.“ И пак казали: „Ти ли си Агатон - еретикът?“ Той отговорил: „Не, аз не съм еретик.“ След това го питали: „Кажни ни защо на първите ни въпроси отговаряше със съгласие, а последния не понесе?“ Той им казал: „Признавам, че имам първите пороци, защото това признание е полезно за душата ми, а да бъда еретик, значи да съм отлъчен от Бога, но да бъда отлъчник от Бога не искам.“ Като чули това, те се учудили на разсъдителността му и си отишли, получили назидание.“

„По път на езичници не ходете и в самарянски град не влизайте“ (Мат. 10:5). Ние трябва да разбираме това по отношение на еретиците - да не влизаме в църквите им, нито в жилищата им. Но където е синът на мира, благочестивото семе, там да останем, там, както и преди, да приемаме храната си. Нека да се пазим от онези, които се преструват, че носят истината, от онези, които казват, че са истински ръководители, но не са такива, „като заблуждават и биват заблуждавани“ (2 Тим. 3:13). - „такива справедливо са осъдени“ (Рим. 3:8). Нека пазим вярата твърда и живота си непорочен, без да умаляваме и без да оскърбяваме с едното другото, а и в едното, и в другото да пребъдем цели и свършени.“ Преподобни Теодор Студит (13, 364).

„Свети Поликарп Смирненски казал, че Иоан, ученикът на Господа, в Ефес като отишъл на баня и видял в нея Керинт (известен еретик), изскочил оттам, без да се окъпе, и казал: нека да бягаме, да не би да падне банята, защото в нея е врагът на истината Керинт.“ И самият Поликарп при среща с Маркион, който му рекъл: „Знаеш ли кой съм?“ отговорил: „Зная, че си първороден син на сатаната.“ Така са се пазили Апостолите и учениците им дори и с думи да не общуват с някой от онези, които са изопачавали истината, както е казал и Павел: „Страни от еретик, след като го посъветваш веднъж и дважд, знаейки, че такъв човек се е извратил и греши, като сам осъжда себе си“ (Тит. 3:10-11).“ Свещеномъченик Иринеи Лионски (3, 632).

„Когато някой от познатите ти се скланя към еретически мъдрувания, увещавай го да познае правата вяра, но не се състезавай с него и не пожелавай да чуеш как мъдрува, за да не се заразиш с отровата му. Ако той пожелае да чуе истината на вярата, доведи го при свети отци, които могат да му окажат полза в Христа. По такъв начин ти ще му помогнеш по Бога без вреда за себе си. Но ако той след първото и второто увещаване не се поправи, от такъв според думите на Апостола се отричай (Тит. 3:10).“ Преподобните Варсоноуфий Велики и Иоан Пророк (13:130).

„Грешно е не само да се четат, но и да се държат при себе си неправославни книги, например еретически или разколнически. Презвитер Кириак, който държал в килията си еретическите съчинения на Несторий, бил вразумен за вината си със следното видение: той видял до килията му да стои жена в багреница и с нея двама мъже - в тях той познал Пресветата Богородица и придружаващите я Иоан, Предтеча Господен, и Иоан Богослов. В неизразима радост се хвърлил благоговейният презвитер в краката на Божията Майка и помолил да посети килията му, но въпреки просбите и сълзите му Тя не се съгласила и накрая казала: „Как искаш да вляза при теб, когато в килията си държиш врага Ми?“

Като се пробудил от сън, Кириак в дълбока скръб се замислил: „Кой би могъл да бъде враг на Пресветата Богородица? Освен мен никой друг нямаше в килията.“ След известно време, като се заел с четене, презвитерът намерил между книгите си поученията

на еретика Несторий, осъден от III Вселенски събор за това, че наричал Пресветата Дева не Богородица, а Христородица, сякаш била родила обикновен човек, а не и Бог. Чак тогава Кириак разбрал кой е бил врагът на Пресветата Богородица в килията му. Веднага изгорил еретическата книга и казал: „Нека отсега нататък няма при мене враг на Пресветата Богородица.“ (1).

В житието на великия отец на Египетската пустия преподобни Паисий Велики (паметта му се почита на 19 юни). намираме поразителен пример за това колко е лесно да се изгуби Божията благодат.

Това станало в Египет. Веднъж ученикът на Паисий отишъл в града, за да продаде там своето ръкоделие. По пътя си срещнал един евреин, който, като забелязал неговата простота, започнал да го съблазнява така: „Възлюбени, защо вярваш в обикновен човек, който освен това е бил разпънат на кръста? Та той съвсем не е очакваният Месия. Трябва да дойде друг, а не Той.“ Ученикът, понеже бил слаб с ума и с просто сърце, се заслушал в тези думи и дори се осмелил да каже: „Може би е вярно това, което казваш.“ Като се върнал в пустинята, преподобни Паисий се отвърнал от него и не му проговорил и дума. Накрая след дълги молби на ученика преподобният му рекъл: „Кой си ти? Не те познавам. Онзи мой ученик беше християнин и благодатта на Светото Кръщение бе върху него, а ти не си такъв - ако пък наистина си моят ученик, тогава благодатта на Светото Кръщение те е оставила и образът на Христа в тебе е унищожен.“ Със сълзи ученикът му разказал за своя разговор с евреина, на което преподобният отговорил така: „О, нещастни човече! Какво по-лошо и по-подло може да има от думите, с които си се отрекъл от Христа и Неговото Божествено кръщение? Сега иди и плачи, името ти е записано сред имената на отреклите се от Христа, и заедно с тях и тебе те чака осъждане и мъки.“ Като чул от преподобния такава присъда, ученикът се изпълнил с покаяние и в отговор на молбите му, преподобният се оттеглил в затвор за молитва. Господ чул молитвата на преподобния и му дарувал знамение, че е простен грехът на ученика му. И тогава преподобният го наставил така: „Чадо, въздай слава и благодарение на Христа, нашия Бог, за това, че нечистият богохулен дух е изгонен от тебе и вместо него Дух Свети е слязъл върху ти и е възстановил благодатта на Светото Кръщение. Ето, пази се сега, за да не изпаднеш отново поради леност и безгрижие във вражеските мрежи, защото, ако съгрешиш, ще гориш в огъня на геената.“ Житие на преподобния Паисий Велики.

„Днес, когато гонителите продължават гоненията заради Христа, трябва да послушаме пророческото слово: „Идете си, идете си... излезте из средата им и се отделете, казва Господ“ (Ис. 52:11; 2 Кор. 6:17). Ако някои действат в това отношение, те сами ще дадат пред Господа отговор в съдния ден. А на мен ми се струва, че да вървим заедно с тях и да сме безразлични в отношението си към еретиците, е едно и също.“ Преподобни Теодор Студит (13, 371).

ЩЕ СЕ СПАСЯТ ЛИ ЕРЕТИЦИТЕ

„Въпросът, поставен от вас, сега се поставя навред. „Защо да не се спасят - пишете вие - езичниците, мохамеданите и така наречените еретици Сред тях има много добри хора. Да се погубят тези добри хора, противоречи на Божието милосърдие!... Да! Това противоречи дори на здравия човешки разум! А еретиците - и те са като християните. Да смятаме, че ние сме спасени, а членовете на други вярвания - погинали, е и безумно и много високомерно!“

Спасението се състои във връщането към общението с Бога. Това общение е изгубил целият човешки род с грехопадението на праотците. Цялото човечество е род от погинали същества. Погибелта е участ на всички хора - и добродетелни, и злодеи. Заченати сме в беззаконие, раждаме се в грях. „Със скръб ще сляза при сина си в преизподнята“, оплаква св. патриарх Иаков себе си и сина си Иосиф, целомъдрения и прекрасния! В ада са слизали след края на земното странстване не само грешници, но и праведници на Стария Завет. Такава е силата на човешките добри дела. Такава е цената на добродетелите на нашето паднало естество! За да се възстанови общението на човека с Бога, иначе речено - за спасението, е било нужно изкупление. Изкуплението на човешкия род не е било извършено от ангел, не от някое друго висше, но ограничено и сътворено същество, извършено е било от Самия безпределен Бог. Мъченията - жребий на човешкия род, са заменени с Неговите мъки; недостигът на човешки заслуги е заменен с Неговото безкрайно достойнство. Всички човешки немощни добри дела, низхождащи в ада, са заменени с едно могъщо добро дело: вярата в нашия Господ Иисус Христос. Иудеите попитали Господа: „Какво да правим, за да извършваме делата Божии?“ Господ им отговорил: „Делото Божие е това - да повярвате в Оногова, Когото Той е пратил“ (Иоан 6:28-29). Едно добро дело ни е нужно за спасението - вярата, но вяра - дело. С вяра, само с вяра ние можем да постигнем общение с Бога посредством даруваните от Него тайнства. Напрасно, погрешно мислите и казвате, че добрите хора между езичниците и мохамеданите ще се спасят, т. е. ще встъпят в общение с Бога! Напрасно вие възприемате противоположната мисъл като някаква новост, като прокраднало се заблуждение! Не! Такова е постоянното учение на истинската Църква - и на старозаветната, и на новозаветната. Църквата винаги е признавала, че едно е средството за спасение - Изкупителят! Тя е признавала, че най-големите добродетели на нашето естество низхождат в ада. Ако праведници на истинската Църква, светилници, от които е светил Дух Свети, пророци и чудотворци, вярващи в идеция Изкупител, но с кончината си предварили пришествието на Изкупителя, са низхождали в ада, тогава как искате езичниците и мохамеданите, за това, че на вас ви се струват добрички, без да са познали и повярвали в Христа, да получат спасение, което се придобива само чрез едно, повтарям - едно средство - вярата в Изкупителя? - Християни! Познайте Христа! Разберете, че вие не Го познавате, че се отричате от Него, когато смятате, че спасението е възможно без Него заради някакви добри дела! Онзи, който смята, че е възможно спасение без вяра в Христа, се отрича от Христа и може би без да знае изпада в тежкия грях на богохулството.

„Вие казвате: „Еретиците - и те са като християните.“ Откъде ви хрумна това? Само някой, който се именува християнин и нищо не знае за Христа, поради крайното си невежество ще се реши да се нарече също такъв християнин както еретиците, а светата вяра християнска не ще различи от смрадта на клетвата - богохулната ерес! Иначе разсъждават за това истинските християни! Многочислен сонм светии са приели мъченическия венец, предпочели са най-жестоки и продължителни мъки, тъмница, изгнание, отколкото да се съгласят да станат съучастници на еретиците в богохулното им учение. Вселенската Църква винаги е смятала ереста за смъртен грях, винаги е смятала, че човек, заразен със страшния недъг на ереста, е мъртъв по душа, чужд на благодатта и спасението, състои в общение с дявола за своя погибел...

Същността на всяка ерес е богохулството. Свети Флавиан, Патриарх Константинополски, който с кръвта си е защитил изповеданието на истинската вяра, е произнесъл определението на поместния Константинополски събор за ересиарха Евтихий със следните думи: „Евтихий, досега иерей, архимандрит, е напълно изобличен и в миналите си действия, и в сегашните си обяснения в заблужденията на Валентин и Аполинарий, в упорито следване на тяхното богохулство, още повече че той дори не вникна в нашите съвети и наставления да приеме здравото учение. И затова, плачейки и въздишайки за неговата крайна погибел, ние обявяваме от лицето на Господа наш Иисус Христос, че той е изпаднал в богохулство, че е лишен от всички свещени санове, от нашето общение и управлението на манастира, като съобщаваме на всички, които отсега нататък беседват с

него или го посещават, че също ще бъдат отлъчени.“ Това определение е образец на общото мнение на Вселенската Църква за еретиците, това определение е признато от цялата Църква, потвърдено от Вселенския Халкидонски събор. Ереста на Евтихий се състояла в това, че той не изповядвал две естества в Христа след възплъщението му, както това изповядва Църквата - той допускал само едното Божествено естество. Вие ще кажете - и само това?

Разбира се, вие не гледате на ереста нито като на разбойничество, нито като на грабеж! Може би единствено за това не я смятате за грях? Тук е отхвърлен Синът Божий, тук е отхвърлен и похулен Дух Свети - и само това! Приелият и носещият богохулно учение, произнасящият богохулство не е разбойник, не е крадец, дори върши добрите дела на падналото естество - той е прекрасен човек! Как може Бог да му откаже спасение!.. Причина за вашето последно недоумение, както и за всички други, е дълбокото непознаване на християнството!

Богохулникът не ще се спаси! И онези недоумения, които сте описали във вашето писмо, са страшни клеветници на вашето спасение. Тяхната същност е отричане от Христа! Не си играйте със спасението си, не си играйте! Иначе ще плачете вечно. Заловете се с четене на Новия Завет и Светите отци на Православната Църква (не на Тереза, не на Франциск и други западни безумци, които се представят от еретическата им църква за светци!). Изучете в Светите отци на Православната Църква как правилно да разбирате Писанието, какъв живот, какви мисли и чувства подхождат на християнина. От Писанието и живата вяра изучете Христа и християнството...“ Св. Игнатий (Брянчанинов) (6, писмо 28).

МОЖЕ ЛИ ДА ВСТЪПВАМЕ В МОЛИТВЕНИ ОТНОШЕНИЯ С НЕПРАВОСЛАВНИ ХРИСТИЯНИ (ЕРЕТИЦИ).

Можем ли да отправяме молитви за инославни живи християни?

„По духа и смисъла на църковните законоположения църковната молитва трябва да се възнася само за онези вярващи, които са или са били подчинени на Църквата, признават я или са я признавали за своя майка, вярват или са вярвали в нея, а с онези, които са се отчуждили или отхвърлят Църквата, не трябва да има молитвено общение. Според 45-о апостолско правило „епископ, презвитер или дякон, който само се е молил с еретици, нека се отлъчи.“ Също на отлъчване подлежи всеки, „ако... макар и вкъщи, се помоли с отлъчен от църковно общение.“ По 46-о правило се забранява да се приема жертва от еретици. Тези правила се повтарят и потвърждават от последващите съборни определения (вж. Антиохийски събор, пр. 2; Лаодикийски събор, пр. 6, 33, 37), те трябва да лежат в основата на църковната практика и в своята пастирска дейност пастирът на Църквата не трябва да отстъпва от тези правила. Очевидно те не позволяват да се възнасят църковни молитви за онези, които са извън църковното общение“ (1, 693).

Из апостолските правила:

„Ако някой, макар и вкъщи, се помоли с отлъчен от църковно общение, да бъде (и сам той) отлъчен“ (пр. 10).

„Ако някой, който се брой от клира, се помоли с низвергнат, и сам нека бъде низвергнат“ (пр. 11).

„Епископ или презвитер, или дякон, който се е молил с еретици, нека се отлъчи; а ако им позволи да вършат нещо като свещенослужители в църквата, да бъде низвергнат“ (пр. 45).

„Епископ или презвитер, приел кръщение или жертва от еретици, повеляваме да бъде низвергнат. „Какво съгласие може да има между Христа и Велиара? Или какво общо има верният с неверния?“ (2 Кор.- 6:15) (пр. 46).

„Не се позволява да се приемат благословения от еретици, понеже те са повече пустословия, нежели благословения“ (пр. 2).

„Забранява се моленето с еретик или с разколник“ (пр. 33).

„Да се не допускат еретици да влизат в Божия дом, докато са още в ереста си“ (пр. б).

„Не трябва да се приемат празнични дарове, изпращани от иудеи или от еретици, нито да се празнува наедно с тях“ (Лаодикийски събор, пр. 37).

„Ако някой от клира или мирянин, влезе в иудейска или еретическа синагога да се помоли, да бъде и от свещения чин низвергнат, и от църковно общение отлъчен“ (Правила на Светите Апостоли, 66).

„Историята не познава, а мисълта отказва да предположи възможност за съвместно съслужение на православни свещеници с латински, старокатолически или пък арменски свещеници, понеже в нашето съзнание са живи забраните на 45-ото апостолско правило, които предвиждат строги санкции за молещите се съвместно с еретици и отлъчване за онези, които приемат свещенодействия (треби), извършвани от техните клирици. От друга страна, според древните правила на Църквата никой не престава да бъде еретик, ако признавайки и изповядвайки тайнствата на Православната Църква, продължава да бъде отделен от нея по въпросите на вярата и миросгледа (концепцията за живота).

Затова общението с инославните в тайнствата противоречи на нашите традиции, защото според учението на Светите отци отпадането от Църквата довежда до прекратяване на благодатните дарове на Светия Дух поради изгубването на приемствеността (1-во пр. на св. Василий Велики). И за да не станем съучастници в заблужденията им относно вярата и да избегнем осъждане наред с тях, св. Йоан Дамаскин поучава всячески да се пазим от евхаристическо общение с тях, приемайки от тях или давайки им Свето Причастие...“

За Православната Църква теоретично да признае тайнствата, извършвани извън нея, би означавало да се отрече от съзнанието за собствената си непогрешимост като единствена постоянна пазителка на богооткровените истини и благодатта и в същото време би противоречало на правилата на първата Църква, чиято вярна продължителка е тя. Равенството по отношение на тайнствата предполага едновременно и взаимно общуване в тях, което категорично се осъжда от учението на Съборната Вселенска Църква (10, 320 - 324, 333).

Когато през 336 година еретикът Арий с измама постигнал да бъде приет в църковно общение и се готвил да иде в храма, престарелият византийски епископ Александър в храма на Мира молел Бога той или ересиархът Арий да бъдат взети от света, тъй като не искал да бъде свидетел на такова светотатство като приемането на еретик в общение с църквата. И Промисълът Божи явил над Арий Своя справедлив съд, като в деня на тържеството му пратил неочаквана кончина (вж. Жития на светците... св. Дмитрий Ростовски. Кн. 9, М., 1908, с. 820)..

Когато през втората половина на IV век император Валент (364-378), желаейки да насади арианската ерес, незаконно поставил на епископската катедра арианин, лъжеепископа на име Лупус, православното население на Едеса - клирици и миряни, престанали да посещават своята църква, завзета от арианите. Те се събирали извън града и извършвали богослуженията на открито.

Императорът заповядал да призват при него на разпит клирици, лица от духовенството, начело с най-стария презвитер Евлогий. Той настоявал те да встъпят в църковно общение с лъжеепископа, но никой от тях не се съгласил. 80 мъже от духовния чин били оковани и изпратени на заточение в Тракия (Жития на светците, 26 август).

„Кажи ми, старче, когато умреш, как би искал да те погребат (т. е. с православни или с неправославни).?“ - така запитал ангелът един старец подвижник, който поради сляпата си простота във въпросите на вярата безразборно се причастявал където свари. Когато той отишъл при друг старец и му предал чутото от ангела, последният му внушил да не се причастява никъде другаде освен в Светата, Съборна и Апостолска Църква и на ангела да отговори, че иска да бъде погребан подобно на иерусалимските иноци, които били истински православни. Ангелът, като чул този отговор на стареца, го одобрил и старецът тозчас починал: всичко това станало с цел да не погуби старецът трудовете си и да не бъде осъден с грешниците“ (Луг духовный, гл. 176).

„Понеже ние се причастяваме от единия Хляб, всички ставаме едно Тяло Христово и една Кръв, и членове един на друг, съставяйки едно Тяло с Христа. Затова нека с всички сили се противим да приемаме причастие от еретици, нито пък да им даваме. Защото Господ казва: „Не давайте светинята на псетата, и не хвърляйте бисера пред свините“ (Мат. 8:6), за да не станете участници в превратното им учение и съждение“ (Точно изложение на православната вяра от св. Иоан Дамаски, с. 225).

„Един православен монах ги уговарял (монасите разколници - ред.) да оставят всички свои обичаи, несъответстващи на църковните, да приемат и да встъпят в общение с Църквата. Те се съгласили да приемат всичко, всички Предания, ала поискали както и преди да се кръстят с два пръста. Когато за това научил свети Силверст Патриарх Антиохийски, мъж свят и изпълнен с премъдростта на Светия Дух, а така също и молдовският митрополит Никифор, грък, мъж премъдър, те решително запретили на тези разколници да остават в манастира с такива думи: „Ако от цялата си душа искате да се присъедините към Съборната Църква, следва без всякакво съмнение и с цялата си искреност да приемете всички апостолски Предания и обичаи на Църквата без изключение; тогава и Църквата ще ви приеме като любими чада, с велика радост. Ала понеже вие не всички апостолски предания и църковни обичаи се съгласявате да приемете, а твърдо и непоклатимо държите вашия измислен кръстен знак с два пръста и не искате в това да се покорите на Божията Църква и молите Църквата да ви приеме в общение с този ваш кръстен знак, може ли Църквата да изпълни желанието ви? Възможно ли е в една и съща Съборна Църква да има два обичая, несъвместими един с друг и противоречащи един на друг, едни и същи християни не по един начин да полагат кръстното знамение? и т. н.“ След това казват също: „Затова знайте твърдо, че Църквата Божия в никакъв случай не може да се съгласи с вашето предложение и вие повече не ни молете за това, защото то е невъзможно, но идете си и повече не оставайте в тази обител, дето сте сега, защото, като сте непокорни на Църквата, не можете да имате общение с живеещите тук православни монаси.“

Сега преценете сами, христорлюбци, щом Църквата не е приела в общение монасите разколници, готови да приемат всички апостолски и църковни обичаи, само заради това, че не са се отказали от двупръстното кръстно знамение, тогава как може да приеме онези, които ... се съмняват в Преданията на Съборната Църква, не слушат заповедите и в много друго не искат да се покорят на църковните правила? Вие питате имат ли те надежда за спасение, поне заради добрите им дела, и може ли свещеник да ги опрощава на изповед и да ги причастява със Светите тайни, и молите за подробен отговор. На това ви отговарям така: според мен разколът може да бъде двояк: или някой сам да състои в разкол, или други да довежда в разкол, като ги откъсва от Църквата с богоборческото си учение. Онзи, който пребивава в такъв разкол, дори и да извърши всички добри дела, дори и мъченически да пролее кръвта си за Христа, което несъмнено превъзхожда всички добри дела, в никакъв случай не може да заглади този смъртен грях, т. е. разкола. И ако човек дори с мъченическа кръв не може да заглади разкола, каква надежда може да има за спасение и как на изповед свещеникът може да му опрости греховете и да го сподоби с причастяване със Светите тайни, без той истински да се

обърне към Църквата? Това изобщо не е възможно и във всеки случай би било против истината на Светата Божия Църква“ (11, 222-223).

„Ако говорите за противещите се на Съборната Църква и умиращи в съпротива и неразкаяние, повярвайте ми, че църковно поменуване за такива не само не ще бъде прието, но ще е противно на Бога и на Светата Църква и свещеникът, дръзнал да поменува такива, смъртно съгрешава. Поменът по умрелите е най-главната част от безкръвната жертва, принасяна за православните християни - както за живите, така и за умрелите. Ако пък някой дори от православните християни явно съгрешава и не се покайва, то за такъв Светата Църква забранява да се принася безкръвна жертва, докато той напълно не изостави греха си и искрено не се покае. Ако за явен православен грешник, който не се покайва, Църквата не разрешава да се принася безкръвна жертва, може ли тя да допусне такава за човек, умрял без всякакво покаяние, в съпротива на Светата Църква?! Не, не може да стори това.

Че не подобава явен грешник да се причастява със Светите тайни и за него не е възможно да се принася безкръвна жертва, свидетелства св. Симеон, Архиепископ Солунски, със следните думи: „Няма място за неверни или другомислещи. Затова не следва никой свещеник да принася жертва или да извършва помен за явно съгрешаващ и неразкаяващ се, тъй като това приношение ще е осъдително за него, както и ако причастяващият се недостойно и без покаяние приема страшните Тайни, както за това казва божественият Павел (1 Кор. 11:29). Ето и друго свидетелство на св. Симеон за кого може да се принасят частици: „Свещениците не бива да приемат приношенията на явно съгрешаващите верни, но трябва отначало да искат от тях да се покаят. Защото приобщаването бива приносима частица и не подобава, бидейки недостойни, да се причастяваме с тази жертва.“

И още от Симеон за това, че свещеникът трябва внимателно да наблюдава за кого принася той частица: „Колкото полезно е приношението за достойно принасящите, толкова бедствено и вредно е то за недостойните, доколкото това е възможно за хората, защото частицата, принесена за някого, бидейки положена близо до Божествения Хляб, след като този Хляб бъде осветен и стане Тяло Христово, тогчас и тази частица се причастява със светинята; вложена в потира, съединява се с Кръвта и така дава благодат и на онази душа, за която е принесена...“

Дотук са думите на св. Симеон, или по-добре да се каже - думите на цялата Света Съборна Църква, понеже той говори според съборните определения. От тези думи следва, че за умрелите без покаяние и в съпротива на Светата Църква не следва да се извършва църковен помен. Онзи, който дръзва да служи помен за такива, ще даде страшен отговор пред Христа Бога в деня на Страшния Му съд“ (11, 225-226).

„Не само неверни еретици, не само блудници и прелюбодеи и други, творещи подобни непотребства, поставя под властта си змеят, но и онези, които безразлично се отнасят към всички такива и встъпват в общение с тях, тъй като верни са думите: „Който се докосва до смола, ще се очерни и който се приобщава на гордия, подобен нему ще бъде.“ По тази причина, макар че ме укоряват за това, съм забранил на православните да поменуват в свещените помени и на Божествената литургия някой, преструващ се на православен и непреставащ да има общение с еретици и ереси. Защото ако той поне в смъртния си час изповяда греха си и се приобщи със Светите тайни, православният би могъл да прави приношение за него. Но тъй като се е споминал в ерес, как може да се приема такъв в православно общение? Светият апостол казва: „Чашата на благословието, която благославяме, не е ли общение с Кръвта Христова? Хлябът, който ломим, не е ли общение с Тялото Христово? Защото един хляб, едно тяло сме ние многото, понеже всички се причастяваме с един хляб“ (1 Кор. 10:16-17). Съдейки по всичко, приобщаването с еретически хляб и чаша прави приобщаващия се да

принадлежи на противната на православието част и от всички такива причастници прави едно тяло, чуждо на Христа. „... Защото какво общуване между правда и беззаконие?.. каква прилика между Божия храм и идолите?“ (2 Кор. 6:14, 16), както на друго място пита Апостолът. Но подобава да се плаче за такива; за онези от тях, които са живи, подобава да се молим да им бъде дадено да се отскубнат от мрежите на дявола; за себе си пък да благодарим „задето от начало Бог, чрез освещение от Духа и чрез вяра в истината, ви избра за спасение“ (2 Сол. 2:13), за да работим за Него в православната вяра до истинско изповедничество, и ако го извършим непорочно и безукорно, да ни сподоби със Своето Царство Небесно.“ Преподобни Теодор Студит (Добротолюбие, т. 4, с. 444).

Въпреки тези определения на Светите отци, в последно време се срещат случаи на причастяване на католици в православни храмове, а на 16 декември 1969 г. Светият Синод на Руската Православна Църква обяви „Разяснение“ за допускането с цел икономия (Икономия - (гр. oikonomia от oikos - дом и nomos - закон). - устройство, ръководство, план за спасение. *Бел. ред.*) към Светите тайни на римокатолиците, но на заседанието на Светия Синод от 29 юли 1986 г. бе постановено: „Поради постъпващите запитвания по повод на даденото Разяснение от 16 декември 1969 г. Светият Синод съобщава, че тази практика не се разви и определя да се отложи прилагането на синодалното Разяснение до решаването на този въпрос от Православната църква“ (XXX Журнал Московской Патриархии, 1986 г, № 9, с. 7).

КАКВО Е „АНАТЕМА“. МОЖЕ ЛИ НЯКОЙ ДА ОТМЕНИ АНАТЕМА, НАЛОЖЕНА ОТ СЪБОР

„Анатема не означава проклятие (а само отлъчване). Този смисъл на анатемата е придаден впоследствие, и то поради недоразумение, поради раздражение на човешките сърца, поради отдалечаването на някои от Духа Христов, поради неразбирането на смисъла и духа на словата Христови.

Не мислете обаче, че присъдата на анатемата ще бъде за анатемосания незначителна. Не. Има тайнствена връзка между благоразположението на хората и милостта Божия към даден човек. Непростен, неразвързан на земята, той ще предстане пред горния свят също непростен, неразвързан, свързан в греха си. „Истина ви казвам - потвърждава това Сам Господ, - каквото свържете на земята, ще бъде свързано на небето; и каквото развържете на земята, ще бъде развързано на небето“ (Мат. 18:18).

Ще кажем още, че Господ Иисус Христос е завещал анатемата само за греховете на ума, за греховете против истината, за греховете против Духа Свети, но не за греховете на собствената воля, не за грехопаденията, изкупвани в покаянието, но само за греховете на упорството и ожесточението...

Нито една християнска душа не е вместилище на непогрешимата, всецърковна, вселенска истина. Всяка греши понякога в своите убеждения повече или по-малко. Но ако някой сее лъжата упорито, както самият дявол - бащата на лъжата, сее като човекоубиец, за убийство на душите, ако някой въстане против утвърдената от Христа, от Неговите Апостоли, от цялата Вселенска Църква, от най-възвишените умове на християнското човечество истина, ако някой не приема Царството Божие като кротко и смирено дете, а гордо го отхвърля като жесток враг на истината - такъв върши грях против Духа Светаго! И този грях, ако не се очисти с покаяние, не ще се отпусне на човека нито в този век, нито в бъдния. Такъв грях отново разпъва Сина Божи, и за него вече не се получава друга изкупителна жертва. Такъв грях подрива самите основи на Църквата Божия и тя като живо тяло, защитаващо само себе си, изтръгва вопъл на болка от своето майчино сърце: Анатема!“ Архиепископ Херсонски Никанор (1, 490).

„Ето как трябва да се постъпва със съблазнителите: по заповедта на Самия Христос - ако съгреша против тебе братът ти, ако започне да те съблазнява с неправо учение, с неправи мисли, с развращаващо слово, с погибелен пример - ти постъпи така: ако твоя единовеен брат съгреша против вашето единовение с мисъл, слово или дело, дръж се с него внимателно, благоразумно и търпеливо, избличи го насаме само между вас двамата; ако той те послуша - ти си намерил брат свой, запазил си единовеец за себе си, за твоята Църква и за Бога, ако пък не те послуша тебе, за да не изгубиш брата си... вземи със себе си още един или двама свидетели - единовеици, и го избличи пред тези свидетели, за да подкрепят те словото ти, за да се потвърди словото с устата на двама или трима свидетели; ако пък не послуша и тях и упорства в своето неверие или еретическо мнение - съобщи на Църквата, на нейните настоятели; ако пък твоят брат, твоят единовеец, не послуша и Църквата - тогава нека за тебе бъде като езичник и митар, нека стане чужд за тебе, да престане да се смята твой брат, твой единовеец, член на едната за вас истинска Църква Божия.

Ето заповедта на Самия Христос за анатемата. Ето нейното значение и предназначение! Ето произхода ѝ от Самия Христа“ (1, 489).

Срещу кого се провъзгласява анатема?

„Срещу онези, които отричат Божието битие и Промисъла Божи; които наричат Бога не Дух, а вещество; не приемат равночестието на лицата на Пресветата Троица; отхвърлят необходимостта от изкуплението Христово за хората; срещу хулителите на приснодеиството на Божията Майка; срещу невярващите в боговдъхновеността на Свещеното Писание и в благодатта на Всесветия Дух; срещу отричащите задгробния живот, края на света, Страшния съд, вечните награди за праведниците и вечните мъки за грешниците; срещу неприемащите спасителните тайнства на Църквата, непризнаващите Вселенските събори и Вселенските предания.“ По този начин на анатема подлежат греховете на неверието и богохулството (Вж. „Последование в Неделю Православия.“).

„Постановяваме да се пази твърда и до свършека на вековете непоколебима вярата на всички мъже, които са се прославили в Църквата Божия и които са били светили на Вселената, държейки Словото на Живота, а също така и техните Богопредадени съчинения и догмати. Отхвърляме и анатемосваме всички ония, които те са отхвърляли и анатемосвали като врагове на истината... Ако някой не се придържа и не приема гореозначените догми на благочестието и не мисли и не проповядва така, такъв нека бъде анатема!“ (VI Вселенски събор, пр. 1).

Може ли да бъде отменена клетва или анатема, наложена съборно?

„Клетва или анатема срещу противящи се на Съборната Църква, т. е. срещу кръстещите се с два пръста или в нещо друго противящи се и непокорни, бидейки съборно наложена от Източните патриарси, има Христовата благодат да остава твърда, непоколебима и неотменима до края на вековете. Вие питате: отменил ли е впоследствие някой източен събор наложена анатема или не? Отговарям: възможен ли е бил подобен събор с изключение на някой противен Богу и на Светата Църква, който да се е събрал, за да опровергае истината и да утвърди лъжата? В Христовата Църква такъв злочест събор во веки не ще има. Вие питате още - могат ли някои архиереи без събор и без съгласието и волята на Източните патриарси да отменят подобна клетва? Отговарям: това е невъзможно; защото Бог не е Бог на разрушението, а на мира. Знайте твърдо, че всички архиереи при своето ръкоположение получават една и съща благодат на Светаго

Духа и са длъжни като зеницата на окоето си да пазят чистотата и непорочността на православната вяра, а така също и всички апостолски предания и правила на Светите Апостоли, Вселенски и поместни събори, и богоносните отци, които съдържат Светата Съборна и Апостолска Църква.

От същия Свети Дух те са приели властта да свързват и развързват по този начин, който е установил Светият Дух чрез Светите Апостоли в Светата Църква. Архиереите не са получили от Светия Дух власт да променят апостолските предания и църковните правила, затова нито архиереите, нито Източните патриарси могат да отменят анатемата срещу противниците на Съборната Православна Църква като правилна и наложена съгласно Светия събор, а ако някой се опита да стори това, то би било противно на Бога и Светата Църква. Вие питате още: ако тази анатема не може да отмени никой от архиереите без Източните патриарси, не могат ли Източните патриарси да я отменят? Отговарям: не само някой архиерей без Източните патриарси, но и самите източни патриарси не могат да отменят тази клетва, както казахме вече, защото такава анатема е вечно неотменима...“ Преподобни Паисий Величковски (11, 223-224).

КАК ДА СЕ ОТНАСЯМЕ КЪМ ИКУМЕНИЗМА ОТ ПРАВОСЛАВНА ГЛЕДНА ТОЧКА

Икуменизмът е движение, което се стреми към обединение на всички християнски Църкви. По своята същност то произхожда, първо, от недрата на римо-католическата църква като движение на римокатолическото мисионерство, а, от друга страна, се формира по линията на различни протестантски обединения, откъдето най-широко се е разпространило и е придобило най-мощни организационни и идейни форми, и накрая - съвременното икуменическо движение като организация се е формирало и утвърдило на Конгреса в Амстердам през 1948 г. при създаването на Световния съвет на църквите, който сега е главен орган на икуменическото движение.

За начало на икуменическото движение може да се смята световната конференция в Единбург през 1910 г.

Асамблеите на ССЦ са се провеждали: в Евестон (САЩ). през 1954 г.; в Делхи (Индия). през 1961 г.; в Упсала (Швеция). през 1968 г.; в Найроби (Кения). през 1975 г.

Руската Православна Църква в ССЦ през 1961 г., а Грузинската Православна Църква - през 1962 г. (През 1997 година Грузинската Православна Църква напусна ССЦ *Белград*.)

В тази организация влизат много религиозни обединения, които обаче не могат да се нарекат църкви: лутерани, англикани, грегорианци, старокатолици, евангелисти-баптисти, методисти, квакери, реформисти, презвитерианци, конгрегационалисти и т. н. и т. н.

Каква е идеологията на икуменизма?

„Идеологията, която се крие зад икуменизма, е идеология, отнасяща се към вече добре известни ереси: „Църквата Христова не съществува, никой не знае истината, Църквата започва да се строи едва сега...“ (14, Въведение).

Един от най-известните икуменисти, проф. В. В. Зенковски, казва през 1935 г.: „Църквата не е открита на света в пълнотата на своята сила и истина, и само в резултат на икуменическото общение ние ще се сподобим да получим откровение за Църквата“ (Вестник руского студентско християнско движение, януари-февруари 1935 г.).

Професорът икуменист Илия Цоневски (Софийски университет) през 1947 г. казва: „Природата на Църквата и нейните основни свойства по най-тесен начин са свързани с нейното единство, защото тя е Тяло Христово и Христос е неин Глава. Църквата не би могла да бъде нито света, нито съборна, нито апостолска, ако тя не е една. Целият смисъл и пълното значение на икуменическото движение се състои в единството на Църквата; то се явява негова основа, а също и негова задача и реализация“ (Духовна култура, 1947, юни, с. 31).

„По такъв начин икуменистите полагат като крайъгълен камък единството на Църквата или Едната Църква. Но в понятието „една“ те влагат свой неправилен, изопачен смисъл, защото под тази Една Църква те разбират не само всички православни, но и всички инославни християни, т. е. еретиците.

Тази икуменическа гледна точка напълно се разминава с православния възглед, който под една Църква винаги разбира само истинно вярващите православни хора. Нашата църква никога не е смятала, че еретиците влизат в състава ѝ, в състава на самото Тяло Христово. Пък и как е възможно тази гледна точка да се смята за православна, когато Вселенските Събори винаги са произнасяли анатема срещу еретиците, т.е. отлъчвали са ги от Църквата? Очевидно икуменистите в своето учение за Църквата не признават Вселенските Събори като авторитет за себе си. Но това е равносилно на отричане на авторитета на цялата Православна Църква и в дадения случай признаване на своя собствен разум за единствен критерий за истината при отричане на православната вяра в Църквата.

Същия рационализъм и същото неверие в истинната Христова Църква икуменистите влагат в своето тълкувание на назоваването на Църквата Съборна. Ние заедно със Светите отци наричаме Църквата Съборна, или Каполична, или Вселенска, защото „тя не се ограничава от никакво място, нито време, нито народност, но съдържа в себе си истински вярващите от всички места, времена и народи“ (Пространен катехизис на митрополит Филарет). Ала икуменистите под това название на Църквата разбират не само истински вярващите православни християни, но и всички еретици.

Също такава заблуждение те проявяват и в своето отношение към назоваването на Църквата Апостолска. Колкото и да е странно, икуменистите отнасят към тази Апостолска Църква и така наричаните „християнски църкви“, които съвсем нямат апостолски произход или приемственост. Те смятат, че всички еретически изповедания принадлежат към Апостолската Църква независимо от това, че Павел, най-големият от Апостолите, отлъчва всички еретици от Православната Църква и ги предава на анатема, като казва: „Но дори ние, или Ангел от небето ви благовестеше нещо по-друго от това, що ние благовестихме, анатема да бъде“ (Гал. 1:8).

Но повече от всичко православните икуменисти погрешават против деветия член на Символа на вярата по отношение на назоваването на Църквата Света, когато включват в състава на тази Света Църква еретиците. Църквата се нарича Света затова, защото тя раздава благодатта на Светия Дух, която се дарува на вярващите в Тайнството на Миропомазването при Кръщението.

Тази възраждаща, освещаваща и спасяваща благодат е най-скъпоценното и висше благо за нас, защото даруването ѝ е било цел на пришествието на Христа в света и на Неговите кръстни страдания и смърт... Симеон Нови Богослов казва: „Именно това е било целта и края на всяко домостроителство Христово - да приемат вярващите Духа Свети и той да стане като душа на нашата душа и чрез действието Му да се освещаваме, обновяваме и пресътворяваме по ум, съвест и всички чувства.“

Но това най-скъпоценно за нас благо, тази възраждаща благодат на Светия Дух с нейната святост я няма и не може да я има при протестантите, защото при тях няма тайнството на Миропомазването. В кръщението ние само се очистваме от греховете, умираме за плътския живот и се възраждаме от Светия Дух за живот нов и свят. Но последният е възможен за нас само с помощта на тази благодат, която получаваме в тайнството на Миропомазването. В това тайнство ни се дава Дух Свети с всичките Му дарове, възрастващи и укрепващи ни в духовния свят живот.

Такъв благодатен свят живот е невъзможен и за онези инославни християни, които, макар и да имат тайнството на Миропомазването, са отхвърлени от Православната Църква заради ереси и затова тази благодат у тях е недействителна и неспасителна.

Оттук съвсем не са прави православните икуменисти, когато в Светата Църква включват всички еретици...

Те смесват в едно отделните членове, членовете на Православната Църква като грешници и немощни хора, с инославните християни и техните „църкви“, като смятат, че и едните, и другите ще станат свети чрез Божията благодат и чрез любовта в общението.

Но между едните и другите съществува огромна разлика. Членовете на Православната Църква, макар грешници, колкото и да са големи греховете им, винаги могат чрез тайнството на Покаянието и с помощта на действената и спасителна благодат да станат свети - да достигнат истинската и съвършена благодатна святост. Но на еретиците поотделно или в цели групи и организации тази святост никога не ще бъде присъща, защото при тях не действа благодатта на тайнството на Миропомазването и благодатта на тайнството на Покаянието. Еретиците могат да бъдат свети само след покаяние или отричане от всички свои ереси и след възсъединяване с Православната Църква. Само тогава инославните християни могат да бъдат включени в състава на Светата Христова Църква...

Но тълкуването на православните икуменисти на назоваването на Църквата Света и на другите ѝ наименования не е само обикновено заблуждение. Това заблуждение по същността си е низвергване на нашата Православна вяра в Църквата. Тази вяра изисква от нас да вярваме в Едната, Света, Съборна и Апостолска Църква с цел всички тези свойства да прилагаме само и изключително към нашата Православна Църква. А православните икуменисти не искат да ѝ бъдат послушни. Поради това те до неузнаваемост изопачават деветия член на Символа на вярата. В резултат се получава някакво неестествено смесване между истината и лъжата, Православието и ересите, което довежда православните икуменисти към крайно извращаване на истинското понятие за Православна Църква, и дотолкова, че бидейки членове на Православната Църква, те в същото време са членове на някаква икуменическа църква, по-точно на някакво вселенско еретическо общество с неговите безбройни ереси. Би следвало те винаги да помнят думите на Христа: „Ако и църквата не послуша, нека ти бъде като езичник и митар“ (Мат. 18:17).

Това непослушание на православните икуменисти ги довежда до заявлението, че „разделителните стени между църквите не достигат до самото небе, до Христа - Главата, и не се спускат до самото сърце на Църквата, до Светия Дух.“

Но тези разделителни стени, т. е. разделението на Православната Църква от еретиците, са започнали да се издигат на Вселенските Събори. Това е ставало с цел запазване на православната вяра от гибел поради смесване с пагубни ереси. Това разделение е станало, за да се изпълнят думите на Христа: „Мислите, че дойдох мир да дам на земята? Не, казвам ви, а - раздяла“ (Лука 12:51). Също така на Вселенските Събори са се осъществявали и думите на нашия Господ, казани на Апостолите и техните приемници, на стоящите начело на Православната Църква епископи: „Истина ви казвам: каквото свържете на земята, ще бъде свързано на небето; и каквото развържете на земята, ще бъде развързано на небето“ (Мат. 18:18). Ясно е, че това разделение достига до самото небе. Как не би достигало то Христа, когато е основано на собствените думи на Христа Спасителя!

Освен това догматическите постановления на Вселенските Събори с анатема срещу еретиците са били определяни на основата на апостолските думи: „Угодно бе на Светаго Духа и нам“ (Деян. 15:28). Следователно постановленията срещу еретиците не са изхождали само от Светите отци на Вселенските Събори, но и от Самия Дух Свети. Знаменателни са в този случай думите на Христа, казани от Него при появяването Му пред учениците след възкресението: „Приемете Духа Светаго. На които простите греховете, тям ще се простят; на които задържите, ще се задържат“ (Иоан 20:22-23).

Ясно е, че анатемата на Вселенските Събори, основана на словата на Христа, се е налагала на еретиците съвместно: и от Светия Дух, и от Църквата. Пита се тогава, могат ли тези догматически определения да не достигат Светаго Духа, след като са излезли от Него?

Но и това не е всичко. От думите на Христа „Каквото свържете на земята, ще бъде свързано на небето“ е ясно, че анатемата срещу еретиците, т. е. отлъчването им от Църквата, преминава и в бъдещия живот и че всички еретици след смъртта си са осъдени на адски мъки...

Православните икуменисти не само не слушат Православната Църква, но дори открито я обвиняват в греха на разделението...

Но не Православната Църква, а еретиците са създали ересите. Православната Църква до проливането на мъченическа кръв е защитавала от еретиците чистотата на православната вяра. Ако нямаше тази борба, православната истина чрез смесване с еретическата лъжа би престанала да съществува, а наред с това би изчезнала от лицето на земята и Православната Църква...

Трудно е да се каже в какво православните икуменисти повече отстъпват от Православната Църква - в своите писания или с присъствието си на икуменически конференции? Това присъствие по същността си е предателство към нашето православно догматическо учение за Църквата, изразено в деветия член на Символа на вярата. Присъствайки на еретическо събрание, което икуменистите наричат „световна църковна конференция“, „събрание на всички християнски църкви“ и „единна Света Христова Църква“, православните представители по такъв начин утвърждават съществуването на „единната Света Църква Христова“ с всичките ѝ еретически заблуди...

Освен това на всички икуменически конференции се извършват съвместни молитви на еретици и православни. Но такава съвместна молитва се забранява от светите канони на нашата Църква (10, 45 и други апостолски правила).

В своето тълкуване на това последно правило Смоленски Епископ Йоан казва: „Правилата се стремят не само към опазване на православните от заразата на еретическия дух, но и към предпазването им от индеферентността към вярата и Православната Църква, която лесно може да възникне от общуването с еретици в делата на вярата. Такова положение впрочем никак не противоречи на духа на християнската любов и търпимост, отличаващ Православната Църква, тъй като има голяма разлика между това да се търпят заблудилите се във вярата... и да се живее с тях във външно гражданско общение или да се встъпва безразборно в религиозно съприкосновение с тях, тъй като последното означава, че ние не само не се стараем да ги обърнем в Православието, но и сами не сме твърди в него.“

Св. Киприан, Епископ Картагенски, казва, че еретиците никога няма да се върнат в Църквата, ако от нас самите се утвърждават в убеждението, че и те имат Църква и Тайнства...

Православни представители биха могли да присъстват на икуменически конференции само в случай, че организаторите им заявят пред Православната Църква от името на така наричаните християнски църкви, влизащи в икуменическото движение, за готовността им да се откажат от всички свои религиозни заблуди и да се съединят с нея в православната вяра. Но организаторите на цялото движение на икуменически конференции никога не са правили такива заявления и не ще направят, защото инославните християни не мислят да се отричат от ересите си и да се съединят с Православието. Не бива да се забравя с какво упорство и фанатизъм еретиците отстояват своите религиозни убеждения. Съединяването с Православната Църква, както сочат фактите, трябва да се отнесе към единичните явления, при това много редки и изключителни. Нека помним винаги пророческите слова на Христа: „Син Човеческий, кога дойде, ще намери ли вяра на земята?“ (Лука 18:8).

Поради това ние нямаме основание да се надяваме, че така наречените „християнски църкви“ могат да се съединят по вяра с Православната Църква. Ние трябва да очакваме все повече и повече да намалява броят на истински вярващите хора.

Впрочем и самият главен икуменически съвет съвсем не желае инославните християни да се съединят с Православната Църква...

Зад икуменическото движение стоят изконните врагове на Православната Църква - масоните... Организаторите на икуменическите конференции се стремят не към догматическо съединение на всички така наречени християнски църкви с Православните църкви, а към смесването на едните с другите чрез отстъплението на православните от своята вяра и икуменическото им приятелство с еретиците, особено с протестантите. А това смесване е равностойно на унищожаване на Православието.

Разбира се, в икуменическия въпрос ние не трябва да забравяме, че източник на икуменическото движение са не само вечните врагове на нашата Православна Църква, но и бащата на всяка лъжа и пагуба - дяволът. През отминалите векове, възбуждайки в Църквата всякакви ереси, той искаше да погуби Светата Църква чрез смесване на православни и еретици. Това прави и сега чрез същото смесване с помощта на икуменизма с неговите неизчерпаеми масонски капитали.

Но по-рано пред това дело на смешението са се издигали повече препятствия, отколкото сега. Тогава християните са имали огнена ревност за православната вяра, защото са я защитавали до проливането на мъченическа кръв. Днес православните са обзети от небивало равнодушие към своята вяра, което така ненавижда Господ, Който е казал: „О, дано да беше студен или горещ! Така, понеже си хладък, ще те изблювам от устата Си“ (Откр. 3:15-16). Тогава заради ревността във вярата и чистотата на християнския живот православните са имали от Бога познание. Богословски непросветеният народ и дори прости жени по пазарите е спорил дали е единосъщен или подобносъщен Христос на Своя Божествен Отец? Днес сред православните царува всеобщо заслепление по въпросите на вярата. Възползвайки се от всичко това, икуменическото движение бързо се разраства в света и хваща в хитроумно изплетените си мрежи дори Православните Църкви...

Като помним каква е същността на икуменизма, нека изцяло да отхвърлим икуменическото движение, защото то е отстъпление от правата вяра, предателство и измяна към Христа, което ние всячески трябва да избягваме, за да изпълним думите на преподобния Серафим: „Горко на оня, който дори и на йота е отстъпил от Светите Вселенски Събори.“ Това е свят, враждебен на Христа и Неговата Света Православна Църква. Затова приятелството с този свят, по думите на Апостола, е „вражда против Бога“ (Иак. 4:4).

Нашата Света Църква винаги се е борила срещу ересите и мъченици са проливали кръвта си в тази борба. Но Православната Църква винаги е съжалявала хората, изпаднали по внушението на дявола в ерес, движима от любов към тях. Тя им е налагала епитимия, дори ги е отлъчвала от църковното общение. Но никога не е прекратявала и не ще прекрати молитвата си, това дихание на благодатната истинска любов, за вразумление и обръщане на еретиците към пътя на спасителната истина. Ето как Светата Църква ни учи да се молим за тях: „Отстъпилите от православната вяра и ослепените от погибелни ереси, със светлината на Твоето познание просвети и в Святата Твоя Апостолска, Съборна Църква приеми“ (молитва за поменуване на живите, Молитвослов).

По такъв начин Светата Църква различава самите ереси, изисквайки безкомпромисна борба с тях, от хората, изпаднали в ерес, винаги простирайки към тях майчините си любвеобилни обятия...

Затова нека да нямаме абсолютно никакво общение с икуменическото движение. Нека в този случай се ръководим от словата на Свещеното Писание: „Не се впрягайте заедно с неверните; защото какво общуване има между правда и беззаконие? Какво общо има между светлина и тъмнина? Какво съгласие може да има между Христа и Велиара? Или какво общо има верният с неверния?“ (2 Кор. 6:14-15). „Блажен е оня човек, който не отива в събранието на нечестивци...“ (Пс. 1:1), Архиепископ Серафим (Соболев) (10).

ВЪЗМОЖНО ЛИ Е НА НЯКАКВО РЕЛИГИОЗНО ОСНОВАНИЕ ОБЩЕНИЕ И ЕДИНЕНИЕ НА ХРИСТИЯНИТЕ С ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА НЕХРИСТИЯНСКИТЕ РЕЛИГИИ

„Диалогът с нехристиянските религии“ е станал част от интелектуалната мода на нашето време, той представлява съвременното състояние на икуменизма в движението му към универсален религиозен синкретизъм...

„Християнският икуменизъм“ в най-добрата му форма може да се разглежда като следствие от искрена и предизвикваща съчувствие грешка на част от протестантите и католиците, неспособни да разберат, че Църквата Христова вече съществува на земята и че самите те се намират извън нея.

„Диалогът с нехристиянските религии“ обаче е нещо съвсем друго, представляващо по-скоро съзнателно отстъпление дори от онази част на християнската вяра и знание, които са се запазили при някои от католиците и протестантите. Това не са „плодове на добри намерения“ на някой простодушен човек, а по-скоро плодове на дяволско „внушение“, на което могат да бъдат подвластни само тези, които вече дотолкова са се отдръпнали от християнството, че фактически са станали езичници, служители на „бога на този век“ - сатаната (2 Кор. 4:4) и последователи на всяка интелектуална мода, инспирирана от този могъщ „бог.“

„Християнският икуменизъм“ намира опората си в смътното, но въпреки това реално чувство за „общност на християнството“, споделяно от мнозина, които повърхностно размишляват за Църквата и също тъй недълбоко я усещат. Негова цел е по някакъв начин да „построй“ църква, обхващаща всички тези индиферентни „християни.“

Но на каква обща поддръжка може да разчита „диалогът с нехристиянските религии“? На какво основание е възможно някакво единство, дори най-неопределено, между християните и онези, които не просто не познават Христа, но решително Го отхвърлят, както например онези представители на нехристиянските религии, намиращи се в контакт с християнството?...

Не! Независимо от най-новите определения или интерпретации Христос не може да бъде обединяващо звено в „диалога с нехристиянските религии“, в най-добрия случай Името Му се използва само като допълнение към единството, което се открива в още нещо. Единственото общо звено за всички религии е доста смътната концепция за „духовност“, която наистина открива пред религиозните „либерали“ почти неограничени възможности за неясно теологизиране.

Иудаизмът, християнството, ислямът - ако става дума за общия им произход, тези три религии наистина отнасят себе си към почитателите на Бога на Авраама. Широко е разпространено мнението, че понеже ние всички се обявяваме за деца на Авраама (иудеите и мюсюлманите телесно, а християните - духовно), всички ние служим (всеки по свой начин естествено) на един и същи Бог. Този общ Бог именно представлява по някакъв начин точката на нашето единство и „взаиморазбирателство“, което е и основание за „братски отношения“. За тия отношения великият равин доктор Шафран казва, перефразирайки псалом: „О, колко е приятно да виждаш братя, седящи редом...“

Ако приемем подобна гледна точка, излиза, разбира се, че Иисус Христос, Богът и Човекът, Синът, единосъщен на Отца, Неговото възплъщение, Неговият кръст, Неговото славно възкресение и Неговото второ и страшно пришествие - са чисто и просто второстепенни детайли, можещи да попречат на нашето „побратимяване“ с онези, които Го разглеждат като „обикновен пророк“ (според Корана). или като „син на нечиста жена“ (според някои предания на Талмуда). По такъв начин ние трябва да поставим Иисуса Христа от Назарет и Мохамед на едно ниво. Не зная кой християнин, заслужаващ това име, ще може да вмести това в своето съзнание. Могат да кажат, че тези три религии,

преминавайки дълъг път, биха могли да се съгласят в това, че Иисус Христос е бил изключителна личност и че Той е пратен от Бога. Но що се отнася до нас, християните, ако Иисус Христос не е Бог, ние не можем да виждаме в Него нито „пророк“, нито „посланик Божи“, а само един най-голям самозванец, безсрамно обявил се за „Син Божи“, като по този начин е станал равен на Бога (Марк. 14:61).

Съгласно икуменическият извод от надконфесионално ниво Триединството на християнския Бог е равноценно на монотеизма на иудаизма, исляма, средновековната ерес на Савелий, съвременните противници на Триединството или някои секти на илюминатите. Може и да няма Троица в Божественото Единство, достатъчно е да се предположи, че има единствено Същество, неизменно за едни и последователно сменящо „маските си“ (Отец - Син - Дух). за други! И след това се твърди, че това е същият този Бог!..

Някои могат наивно да предположат: „Все пак и трите религии имат общо звено - всички те изповядват Бога Отца!“ Но според Светата Православна вяра това е абсурд. Ние изповядваме: „Слава на Светата, Единосъщна и Животворяща и Неразделна Троица.“ Как можем да делим Отца от Сина, ако Иисус Христос твърди: „Аз и Отец едно сме“ (Иоан 10:30). Свети апостол Иоан, Евангелист и богослов, Апостол на любовта, ясно учи: „Всякой, който отрича Сина, няма и Отца; а който изповядва Сина, има и Отца“ (1 Иоан 2:23).

Но дори и да сметнем, че всичките три религии наричат Бога Отец - чий Отец е Той в действителност? За иудеите и мюсюлманите Той е Отец по сътворение, докато за нас, християните, той е Отец на нашия Господ Иисус Христос, но и наш по осиновяване (Евр. 1:4-5).

Какво общо има тогава между Божественото и Отчеството в християнството и в другите религии?!

Нищо! И в най-малко степен нашият Бог не прилича на Бога, който имат нехристияните! Непременно условие за познание на Отца е Синът: „Който е видял Мене, видял е Отца... Никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене“ (Иоан 14:9, 6). Нашият Бог е въплътен! „Коего сме чули, което сме видели с очите си... и което ръцете ни са попипали“ (1 Иоан 1:1). Нематериалното е станало материално за нашето спасение, както е казал св. Иоан Дамаскин, и Той е открил Себе Си на нас.

Но няма Той е откривал Себе си на днешните иудеи и мюсюлмани? По каква причина трябва да предположим, че те познават Бога? Ако пък те познават Бога без Иисуса Христа, значи въплъщението, смъртта и възнесението на Христа са били напразни? Не! Те не познават Отца. Те имат представа за Бога, но всяка представа за Бога е идол; защото представата е само продукт на нашето въображение, сътворение на Бога по наш образ и подобие. За нас, християните, както е казал Василий Велики, Бог е непостижим, непредставим, неопишуем и нематериален. За нашето спасение Той е станал (според мярата на нашето единение с Него). постижим, опишуем и материален в откривението по време на тайнството на Въплъщението на Неговия Син...

Да ни пази Господ от отстъпничество и от пришествие на антихриста, защото признаците на неговото приближаване се умножават от ден на ден! Да ни пази Той от големи бедствия, които дори избрани не биха могли да понесат без милостта на Оня, Който ще съкрати онези дни. И нека да ни пази Той в „малкото стадо“ „останали по избора на милостта Му“, така че подобно на Авраам да можем да се насладим на Светлината на Неговото лице, по молитвите на Пресветата Богородица, Пречистата Дева Мария, на всички Небесни Сили, множеството изповедници, пророци, мъченици, светии, апостоли, които са запазили верността до смърт, проляли са кръвта си за Христа, пробудили са ни към нов живот със словото на Исуса Христа във водата на Кръщението.“ Иеромонах Серафим (Роуз) (14, гл. 1).

Какво може да кажем за източните религии - будизма и други подобни?

„За всеки трябва да бъде ясно, че ако някой започне да твърди, че християнството и будизмът еднакво изхождат от Бога, Който е абсолютната Истина, той би допуснал такава нелепост, която би могла да се оправдае само с пълното непознаване на фактите по този въпрос. Безспорно извън всякакво съмнение е това, че тези две религии се отнасят една към друга с явно и непримиримо противоречие, при това по такива въпроси, които в религията са най-съществени - а могат ли две противоречащи си системи еднакво да бъдат дадени от Бога за неговата вяра като истина? Да се твърди това, би значело да се допуска просто нелепост.

Ако християнството е несъмнено истинна система от догматическо и морално учение, очевидно будизмът, който се намира в противоречие с него, е система лъжлива и справедливо може да бъде наречено „лъжлива“ религия. Ако първото е „светлина“, второто не може да бъде нищо друго освен тъмнина.

Невъзможно е християнството и будизмът еднакво да служат като средства за спасение на тези, които са ги приели, и с тяхното учение регулират своите вярвания и своето поведение, невъзможно е нравствено толкова дълбоко противоположни помежду си системи да довеждат човека към една и съща цел. Ако едната довежда до Бога, другата несъмнено трябва да отдалечава от Него. Освен това, ако с признаването на Бога за несъмнено съществуващо Върховно Същество животът на човека и всичките му усилия трябва да бъдат насочени към приближаването към Бога, към познаването Му и осъществяването на Неговата всеблага воля, несъмнено е, че последователят на Буда, незнаещ и непризнаващ никакво Върховно Същество, не може да намери и спасение за себе си, защото спасението ни е само в Бога и от Бога. И наистина толкова прехвалената днес от някои „светлина на Азия“ води хората не към спасение, не към обителта на светлината и живота - Небесния Отец, а към погибел, към мрака на безнадеждния грях и фатално отчуждение от Бога“ (1, 741-742).

Свещеното Писание казва: „Всякой, който престъпва Христовото учение и не пребъдва в него, няма Бога; който пребъдва в Христовото учение, той има и Отца, и Сина. Който дохожда при вас и не донася това учение, не го приемайте у дома си и не го поздравявайте; защото, който го поздравява, участва в неговите лоши дела“ (2 Иоан 1:9-11).

„Аз съм пътят и истината и животът; никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене. Да бяхте познавали Мене, щяхте да познавате и Отца Ми“ (Иоан 14:6-7).

„Не давайте светинята на псетата, и не хвърляйте бисера пред свинете, за да не го стъпчат с краката си, и като се обърнат, да ви разкъсат“ (Мат. 7:6).

„Псетата“ - това са неверните, а „свинете“ - онези, които, макар и да вярват, живеят нечестиво. И така, не трябва да говорим за тайните на вярата пред неверните и да произнасяме светлите и бисерни богословски слова пред нечестивите, защото свинете тъпчат или пренебрегват онова, което им се говори, а псетата, като се обърнат, ни терзаят, както правят онези, които се наричат философи. Когато чуят, че Бог е бил разпнат, започват да ни терзаят със своите умувания и софизми и да доказват, че това е невъзможно“ Блажени Теофилакт Български („Благовестник“).

„В наши дни върху християнството се стоварват удари на враг, страшен враг, невидим за вярващите. Ако можеше, той би пронизал самото сърце на християнството, преди да назове своето име. Този враг е индуизмът! И той води с християнството война на догматите...

Ако можеха да бъдат убедени християните да отхвърлят или променят своите догмати, за да се приспособят към изискванията на някакво по-съвременно или „универсално“ християнство, те биха изгубили всичко, понеже всички оценки и на християнството, и на индуизма непосредствено произтичат от техните догмати. И догматите на индуизма са пряко отрицание на християнските догмати. Това довежда до потресаващи изводи: онова, което християните смятат за зло, индуистите смятат за

благо, и обратното - онова, което индуистите смятат за зло, християните почитат за благо.

Именно тук се води реалната борба: онова, което християнинът смята за окончателно грехопадение, индуистът смята за окончателна реализация на доброто.

Християнството винаги е смятало гордостта за най-голям грях и и източник на останалите грехове. И Луцифер - нейният архетип - казва: „Ще възляза на небето, ще дигна престола си по-горе от Божиите звезди... ще възляза в облачните висини, ще бъда подобен на Всевишния.“ На по-ниско ниво гордостта е способна дори добродетелите да превърне в грехове. Но за индуиста изобщо, а за последователите на ацвайта и веданта особено, единствен грях е да не вярват в себе си и в човечеството като в Бог...

Индуистките и християнските догмати са напълно противоположни по въпросите за природата на Бога и човека и целите на човешкия живот.“

„Само малцина, дори и сред онези, които максимално изразяват желание да започнат „диалог“ с източните религии и да изразят своето принципно религиозно единство с тях, имат що-годе точна представа за вярата и практиката на езическите религии, от чиято тирания е освободило човечеството благословеното и светло иго Христово. Така богинята Кали - една от най-популярните индуистки богини, обикновено се изобразява сред кръв и клане: черепи и отсечени глави висят на врата ѝ, езикът ѝ гротескно се показва от уста, жадуваща още кръв: в индийските храмове я омилостивяват с кървави жертвоприношения на кози...“ Иеромонах Серафим (Роуз) (14, гл. 2). „Яко вси бози язык бесове“ („Защото всички богове на народите са идоли“) (Пс. 95:5).

НЕ Е ЛИ ДУШЕВРЕДНО ЧЕТЕНЕТО И ИЗУЧАВАНЕТО НА НЕПРАВОСЛАВНИ (т.е. ЕРЕТИЧЕСКИ) РЕЛИГИОЗНИ УЧЕНИЯ

„Божествената Църква заповядва еретически книги да не се четат и с еретици да не се беседва. В „Книга за православното изповедание“ на въпроса коя е Петата църковна заповед, е даден следният отговор: необучените в Свещеното Писание и в други необходими науки еретически книги да не четат и да не слушат вредоносното учение на еретици, дори да не разговарят и да не се обръщат към тях, както е казал пророкът псалмопевец: „Блажен е оня човек, който не отива на събранието на нечестивци, в пътя на грешници не стои“ (Пс. 1:1). На друго място Свещеното Писание казва: „Страни от еретик, след като го посъветваш веднъж и дважд“ (Тит. 3:10). Гледайте внимателно и забележете, че Божествената Църква не на всички заповядва да не четат еретически книги и да не беседват с еретици, но само на необучени в Свещеното Писание и в науките, защото те много лесно могат, като четат еретически книги и се запознават с тяхното учение или непредпазливо започват разговор с еретици, да се поддадат на тяхното богопротивно и извратено мъдруване: еретическото мъдруване в очите на невежите хора често изглежда истинно, бидейки всъщност напълно лъжливо. Както сатаната, който е тъмнина, се преобразува в светъл ангел, така и еретическите учения, бидейки тъмнина и напълно непричастни на светлината на истината Божия, в очите на хора, необучени в Свещеното Писание и в науките, често изглеждат като имащи някакво подобие на истината. Ето защо на необучените в Свещеното Писание и в науките Църквата заповядва да не четат еретически книги и с еретици да не беседват, за да не претърпят те поради неопитността си вреда от тяхното учение. Обучените пък в Свещеното Писание и в науките са свободни от тази заповед. Такива са Светите отци, пастирите и учителите на Светата Църква. Те не само в Свещеното Писание с Божията благодат в съвършенство са били наставени, но и всички външни науки в пълнота са изучили и са надминали безкрайно по външната си премъдрост не само своите учители, но и всички древни философи...

За онзи, който не е получил съответните познания, е по-полезно да се подчинява на Бога и на църковната заповед, която гласи: еретически книги не чети и с еретици не започвай беседи.“ Преподобни Паисий Величковски (11, 219-220).

„Покаянието е възможно само при точното, дори и просто познаване на православната християнска вяра, чужда на всякаква ерес и зломъдрие. Онези, които са заимствали своя строй на мисли за добродетелите и правилата на живота от романите и други душевредни еретически книги, не могат да имат истинско покаяние: много смъртни грехове, водещи в ада, те смятат за нищожни, напълно простими погрешности, а лютите греховни страсти - за леки и приятни слабости: те не се страхуват да се отдават на тях пред самите смъртни врата. Непознаването на християнството е огромно бедствие!“

„Вие се убедихте, че единственият непогрешим път към спасението е неотстъпното следване на учението на Светите отци при решително избягване на всякакво странично учение, на собствените си понятия, докато умът не се изцели от своя недъг и не стане от плътски и душевен - духовен. Като признаете с ума и сърцето си тази правда, изповядайте я с уста: дайте обет пред Бога, че ще се ръководите от учението на Светите отци, като се отклонявате от всяко учение, незасвидетелствано от Светия Дух, неприето от Светата Източна Църква. Като изповядайте истината Божия с уста, изповядайте я и с дела: щом сте дали обет, изпълнявайте го.

Не се плашете от този обет! Такъв трябва да даде всеки православен син на Църквата, трябва да го поиска от всеки син на Православната Църква неговият духовен отец при извършването на тайнството на Изповедта. Сред въпросите, които се задават на изповядващия се, първо място заемат следните:

1. Кажете ми, чадо: вярваш ли в това, което Църквата съборна, апостолска, на изток насадена и израснала и от изток по цялата вселена разпръсната, и на изток досега недвижно и неизменно пребиваваща, ни предаде и научи?

2. Не се ли съмняваш в някое Предание?

3. Кажете ми, чадо, не си ли бил еретик и отстъпник?

4. Не си ли общувал с такива, посещавайки капищата им, слушайки поученията им или четейки книгите им?

Четенето на еретически книги и слушането на поученията им е тежък грях против вярата, грях на ума, повреден от гордостта и затова отхвърлящ игото на послушанието пред Църквата, търсещ безумна, греховна волност. А днес този грях вече не се смята за грях! Днес си позволяват безразборно да четат всевъзможни еретически писатели. Като гръм се разнесе църковната анатема срещу тях! Но заслепените грешници не се вслушват в този църковен гръм или пък ако го чуват, то е само да се посмеят над предупреждаващия глас на Църквата, за да нарекат съда и определението ѝ немислимо суеверие и варварство...

Истинските християни от всички времена с огромно внимание са се пазили от смъртоносната отрова на ереста и други учения на лъжата. Те неотстъпно са се придържали към догматическото и нравственото Предание на Църквата...“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (6, писмо 53).

„Ако някой лъжливите книги на нечестивите като свети огласява в Църквата за вреда на народа и клира - да бъде низвергнат“ (Правила на Светите Апостоли, 60).

„Колко учения, изопачаващи истината за Христа, е имало и преди Арий, и още повече след него? Всички те са изобличени от Църквата и са прокълнати. Как са се наплодили на Запад! Край нямат. Но всички те се отричат от Православната Църква независимо от това, че говорят само за Господа Спасителя. Значи не може да се каже така: понеже еди-кой си проповядва за Христа Исуса, само поради това той възвестява

истината, а следва да се провери правилно ли възвестява той истината за Христа Иисуса.“ Светител Теофан Затворник (8, писмо 8).

„Да отхвърлим от себе си всички лъжливи учения и дейност по тях: овците Христови не идат на чужд глас, а бягат от него, понеже не познават чуждия глас. Да познаем определено с гласа Христов, за да последваме незабавно повелите Му. Като придобием в духа си съчувствие към този глас, да придобием и отчуждение от чуждия глас, който се издава от плътското мъдруване с най-разнообразни звуци. Щом чуем чуждия глас, да бягаме, да бягаме от него както овците Христови, спасяващи се от чуждия глас - с решително невнимание към него. Вниманието вече е опасно: след него се прокрадва прелъстяване, а след прелъстяването - погибел. Падението на праотците ни е започнало с вниманието на прамайката към чуждия глас.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (5, 93).

КЪМ КАКВИ УЧИТЕЛИ ТРЯБВА ДА ИМАМЕ ПОСЛУШАНИЕ И ОТ КАКВИ ТРЯБВА ДА СЕ ОТДРЪПВАМЕ ЗАРАДИ СПАСЕНИЕ НА ДУШАТА

„Истинските християни във всички времена възможно най-внимателно са се пазели от смъртоносната отрова на ереста и други учения на лъжата. Те неотклонно са се придържали към догматическото и нравственото Предание на Църквата. Не само са вярвали православно в Светата Троица, но и своя живот, и подвизите, и нравите си са насочвали според Преданието на Църквата. Отличителна черта на всички Свети отци е било неотклонното ръководство по нравственото Предание на Църквата и те са заповядали само такъв духовен наставник да се смята за истински, който във всичко следва учението на Отците на Източната църква и според техните писания свидетелства и осъществява своето учение. Който пък мисли да ръководи ближните от началата на земната премъдрост, от началата на падналия разум, колкото и блестящ да е той, такъв сам се намира в самопрелъстяване и последователите си довежда до самопрелъстяване. Светите отци са постановили като задължително правило за онзи, който желае да се спаси, да следва Нравственото предание на Църквата. За целта те заповядват на желаещия да живее благочестиво и благоугодно да се ръководи от наставленията на истински учител или от отеческите писания според начина на живот на всеки. След осем столетия от Рождество Христово църковните писатели започват да се оплакват от оскъдняване на духовни наставници, от появата на множество лъжеучители. Те заповядват поради недостига на наставници хората да се обръщат към четенето на отеческите писания, да не търсят книги, писани извън лоното на Православната Църква. Колкото повече сме се отдалечавали по време от явлението на земята на Божествената светлина, толкова повече се е засилвал недостигът на истински свети наставници, усилвало се е изобилието на лъжеучители. От откриването на книгопечатането те наводниха света като потоп, като горчиви апокалиптични води, от които много човечи умряха с духовна смърт. „Много лъжепророци ще възстанат, е предизвестил Господ, и ще прелъстят мнозина: и за умножаването на беззаконието ще се намали любовта на мнозина.“ Сбъдна се това пророчество: то се сбъдва пред очите ни. Има и друго предсказание на Господа за характера на времето, когато ще бъде Неговото второ страшно пришествие на земята. „Син Човеческий - казал Господ, разкривайки бъдещата съдба на вярата - кога дойде, ще намери ли вяра на земята?“ Тогава ще господстват на нея лъжливият разум и човешката премъдрост, враждебна на вярата и Бога.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (6, писмо 53).

„Малко такива има, особено в наше време, които биха могли да са добри пастири и особено да изцеляват разумните души. Да спазват поста и бденията, да спазват външния вид на благочестието, някои все още могат, могат мнозина и с думи успешно да поучват, но със смиреномъдрие и с постоянен плач да отсекаат своите страсти и да се сподобят с най-главните добродетели, могат малцина.“ Преподобни Симеон Нови Богослов.

„Лъжливите пророци се познават по плодовете, по живота, по делата, по последствията, произтичащи от дейността им. Не се увличай от красноречието и сладкодумството на лицемерите, от тихия им глас, който сякаш е израз на кротост, смирение и любов, не се увличай от сладката усмивка, която играе на устните и лицето им, от тази приветливост и услужливост, която свети в очите им: не се прелъстявай от онази мътва, която изкусно разпространяват за себе си между човечите - от онези одобрения, похвали, гръмки имена, с които ги величае светът: вгледай се в плодовете им.“ Преподобни Нил Сорски (Послание иноку).

„Мястото и седалището на духовната мъдрост е в сърцето, а не на езика; вътре, а не вън: в силата, а не в словата. Защото мъдър е не всеки, който навън и пред хората се показва като такъв, а който в самата си същност е такъв, и не всеки, който може красиво да говори, а който такова сърце носи. Защото често става така, че животът не отговаря на красноречието: и нерядко под маската на красноречието е крие злонравие, което с духовната мъдрост не може да бъде наедно.“ Георгий Затворник (Письма... затворника задонского Богородицкаго монастыря Георгия. М., 1839, с. 61).

„Ако пък ръководителят почне да изисква послушание към себе си, а не към Бога - недостоеен е да бъде ръководител на ближния! Той не е слуга Божий! Слуга на дявола е, негово оръдие, негова мрежа! „Не ставайте роби на човечи“ - завещава Апостолът (1 Кор. 7:23).“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (Письма... к разным лицам. Сергиев Посад, 1913, писмо 90).

„Изучавай Божественото Писание - казва Симеон Нови Богослов - и писанията на Светите отци, особено ония, които се отнасят до делото, че като ги сравниш с учението и поведението на твоя учител и старец, да можеш да видиш (това учение и поведение) като в огледало и да го разбираш: съгласното с Писанието да усвояваш и държиш в мисълта си; лъжливото и лошото пък да познаваш и отхвърляш, за да не бъдеш излъган. Знай, че в наши дни са се появили много измамници и лъжеучители“ (Добротолюбие, ч. 1, гл. 33).

„В наше време на разпространението на учението на Светите отци особено противодействат отхвърлените духове, влагайки разнообразни помисли на плътското мъдруване и издигайки хора, ръководени от плътското мъдруване“ (писмо 261).

„Много станаха хората, които пренебрегват закона Божий и непрестанно тласкат ближните към беди и напасти.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (писмо 298).

„Тъй казва Господ Саваот: не слушайте думите на пророците, които ви пророкуват: те ви лъжат, разказват измислици от сърцето си, а не това, що иде от устата Господни. Те постоянно говорят на тия, които не Ме зачитат. „Господ рече: Мир ще имате.“ И всекиму, който ходи по упорството на сърцето си, казват: „Зло не ще ви сполети.“ Аз не съм прашал тия пророци, те сами са се разтичали; Аз не съм им говорил, а те пророкуваха. Ако те биха стояли в Моя съвет, то щяха да обявят на Моя народ думите Ми и щяха да ги отклоняват от лошия им път и от лошите им дела... Ето, Аз съм против пророците, казва Господ, които боравят със свой език, а казват: „Той рече“ (Иер. 23:16-17; 21-22,31).

Кои от съвременните учители са опасни като еретици:

Рудолф Щайнер - немски мислител, „ясновидец“, типичен представител на гностичното (Гностицизъм (от гр. *gnosis* - знание, познание). Религиозно-философско учение, което акцентира върху „гносиса“ - знанието, а не върху вярата. *Бел. ред.*) неохристиянство, световноизвестен теософ-окултист (Окултизъм (от лат. *oculus* - таен, скрит). Мистическо учение за съществуването в природата на тайни сили, достъпни за избрани хора и за начина да им се въздейства. *Бел. ред.*), увенчал своите теософски търсения със създаването на нова „духовна наука“ - прословутата антропософия.

Главните отличителни черти на тази ерес са следните:

- ярко изразена окултна насоченост;
- пълно отсъствие на покаен дух;
- антропоцентризъм, който неизбежно довежда до дяволоцентризъм.

Антропософията, която е еретична пародия на християнската антропология, откъсва християнина от Църквата и го лишава от благодатта на църковните тайнства. Без изповед и причастяване към Светите Христови Тайни не е възможно да се води правилна, успешна борба със страстите. В резултат на отхвърлянето на тази светиня се отхвърля и изпълняването на Господните заповеди, т. е. животът по законите на Богооткровеното Евангелие. Подвигът на вътрешното носене на кръста се подменя със съмнителна интелектуална активност. Лъжливото разбиране на новозаветното вероучение довежда до задънената улица на рационалистическата прелест. Антропософите приемат и обичат Изкупителя с разсъдъчното си въображение, а всъщност се отричат от Него с целия си живот. Като правило при тях „няма явно отричане от Бога, но несъмнено има скрито отричане - тъй като в днешно време дяволът изобщо много умело скрива мрежите си, понеже повече се грижи за унищожаването на същественото, отколкото на външното.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (5, т. 3).

Тейяр дьо Шарден - римокатолически свещеник, учен, философ и религиозен мислител. Неговият основен труд „Феноменът на човека“ се състои от многобройни, но уви, безрезултатни опити на необлаготатстваната мисъл на всяка цена да се измъкне от безкрайния лабиринт на лъжливия разум.

Владимир Соловьев - световноизвестен религиозен философ, поет, увличащ се по римокатолицизма, западната мистика, окултизма и черпещ понякога своето „творческо вдъхновение“ от състоянията на медиумен транс. Учението му за София (София (гр. *sofia*) - мъдрост; премъдрост) и космическото всеединство, както и много други негови възгледи не съответстват на православния мироглед. Така например цикълът от негови статии „Смисълът на любовта“ представлява някакъв ужасяващ „окултен проект за възсъединяване на човека и Божеството чрез разнополова любов“ (Георгий Флоровский. „Пути русского богословия“). Вж. статията на митрополит Антоний (Из истории новгородской иконографии“ в сб. „Богословские труды“, № 27, с. 74, и книгата на А. Ф. Лосев „Владимир Соловьев“, М., 1983, с.72).

Николай Бердяев - световноизвестен религиозен философ, значително допринесъл за развитието на лъжемесианския светоглед. Творческото наследство на този мислител, цялото пропито от тежък еретически дух, се радва на голяма популярност. Особено показателни в това отношение са есхатологическите възгледи на Бердяев, изцяло приемащ еретическата есхатология (Есхатология (от гр. *escatos* - последен, краен, и *logos* - слово, учение) учение за последните събития и края на света. *Бел. ред.*) на Ориген (Ориген (185 г. Александрия - 254 г. Тир). Църковен писател от Александрийската школа. Учението му посмъртно е осъдено като еретическо. *Бел. ред.*), който наред със своето учение за апокатастасиса (възстановяването, прощението). на дявола, демоните и неразкаяните грешници е бил окончателно осъден и анатемосан.

Отец Сергей Булгаков - в света - един от най-крупните икономисти, в религиозния живот - световноизвестен богослов, активен участник в икуменическото движение. Учението на отец Сергей Булгаков за София, Премъдростта Божия, е предизвиквало възражения от страна на митрополит Сергей (Страгородски), впоследствие патриарх, на Владимир Лоски, на архиепископ Серафим (Соболев), на протоиерей Георгий Флоровски и дало основание на Събора на архиереите на Руската Православна Задгранична Църква да го обвини в софиологическа ерес.

Отец Павел Флоренски - изгънат учен-енциклопедист, световноизвестен богослов, руски изповедник и новомъченик. Някои от трудовете на отец Павел Флоренски се пренаситени с усложнена терминология и са трудни за разбиране. При създаването на някои свои работи (например есето „Макрокосмос и микрокосмос“), той се е стремил да „разшири“ Православието по посока към гностицизма. Това очевидно е бил основният патос на творчеството на свещеника Павел Флоренски, а неговата софиология - главно богословско оръдие в решаването на тази задача (вж. статията на митрополит Антоний в сб. „Богословские труды“, №27, с. 76).

Даниил Андреев - син на известния руски писател Леонид Андреев, православен християнин по вероизповедание, поет и мислител, написал литературно-философско-религиозния трактат „Роза на Света“ (откъси от него са публикувани в сп. „Новый мир, № 3, 1989 г.). Авторът на това нашумяло произведение, получавал неведнъж „озарения свише“, подробно и стилистически безупречно описва странстванията си в „други светове“ с тяхната, както се изразява един критик, „недогматическа иерархия“ на добрите и злите сили и по такъв начин неусетно въвежда читателя в сферата на демоничната духовност, в областта на падналите и отхвърлени духове.

Отец Александър Мен - съвременен богослов и религиозен писател икуменист (зад граница са издадени няколко негови книги със собственото му име или с псевдонимите Емануил Светлов, Андрей Боголюбов). Чел е публични лекции по библейска история и е вземал участие в телевизионни предавания. Тайно и явно е симпатизирал на масонството. Отхвърлял е обвиненията в различни ереси, позовавайки се на пълната свобода на „богословски мнения“, която била изконно присъща на „творческия дух“ на православното богословие.

Елена Блаватска - световноизвестна окултистка, създавала така наречената теософия и пряко общувала с падналите, отхвърлените духове. Според свидетелството на очевидци демоните навсякъде и винаги съпровождали тази нещастна жена, постоянно напомняйки за себе си по чувствен, сетивен начин дори в домашния бит.

Георги Гюрджиев - един от най-големите окултисти на ХХ век. В най-висша степен „откровен“, общото заглавие на първата (3 книги - около 1300 страници) от трите серии негови съчинения е „Обективна и безпристрастна критика на човешкия живот, или Разкази на Велзевул пред неговия внук.“ Както виждаме, князът на тъмнината е наречен тук с неговото име, така че дори на непосветения читател е напълно ясно кой кой е.

Съпрузите Ръорих - световноизвестни окултисти, създали извънредно популярното днес лъжеучение „Агни йога“, което в мека форма, етически безупречно и изискано интелектуално предлага смъртоносен демонизъм.

Бхагван Шри Раджниш - съвременен индийски философ, мислител, религиозен писател и световноизвестен гуру (т.е. „духовен“ учител), по-точно казано - един от най-

големите магьосници на нашето време. Съблазнява неопитни, доверчиви интелегенти, особено младежта, с „оригинално и необичайно интересно“ тълкуване на евангелските притчи; с гарантирана помощ в задълбоченото изучаване на всяка религия; с обещанието за бързи „духовни“ успехи, пълно и окончателно „просветляване“ и така нататък.

Карлос Кастанеда - съвременен американски антрополог, дълги години живял в Мексико като ученик на един индиански магьосник. В книгите си описва мрачния свят на древноезическото индианско шаманство, разнообразните явления на демоните и собствения си опит в общуването с бесовете.

Ричард Елперт - съвременен американски психоаналитик, получил демонично посвещение в Индия. В своите лекции и книги рекламира различни видове медитация, окултни методики и магически системи, чиято цел е да покажат най-краткия път към астрала, с други думи - да въведат жертвата в царството на сатанинската тъмнина.

Анатолий Кашпировски, Алан Чумак, Джуна Давиташвили и много други целители, каквито очевидно ще има все повече и повече - екстрасенси, хипнотизатори, психоенергетици, с други думи - ултрасъвременни магьосници, дори и най-малкото доверие към които е крайно пагубно.

НА КАКВО СЕ ДЪЛЖИ ДНЕС ЧЕСТОТО ОТКЛОНЯВАНЕ НА ПРАВОСЛАВНИТЕ ХРИСТИЯНИ ОТ МНОГО НАЙ-НЕОБХОДИМИ ПРАВИЛА И ОПРЕДЕЛЕНИЯ НА НАШАТА СВЕТА ПРАВОСЛАВНА ВЯРА

Светителят Игнатий (Брянчанинов). пише в едно свое писмо, че скърби винаги са постигали стадото Христово: отначало е имало явни гонения срещу християните, след това гонителите започнали да искат не отричане от Христа, а приемане на ересите.

„По-късно - казва свети Игнатий - гоненията станали още по-изтънчени: оставено е било вярването в Христа, но е бил отхвърлен животът по заповедите Христови, възприет е бил противоположен на тях живот, поради което вярата никак не може от въвеждаща да се превърне в деятелна, още по-малко в жива, т. е. духовна. Вярата без дела на вярата, т. е. без изпълнение на заповедите Христови, е мъртва. Самите въвеждащи познания остават за човека крайно тъмни и противоречиви, понеже не са изяснени в него и на него от делото, още по-малко - от Духа Свети. В такова състояние на противоречивост и тъмнина ние виждаме днес мнозина, които смятат себе си за християни и дори учители на Христовата Църква - един от тях не вярва в чудесата Христови, посочени в Евангелието, друг вярва на една част от учението Христово, а друга отхвърля. Някой не вярва в съществуването на демоните, друг пък мисли, без да умее да различи делата на вярата от делата на естеството, че всички ще се спасят заради добрите си дела, и прочее и прочее. По тази причина много рядко може да се чуе истинското Слово Божие от човешки уста, макар често да се чува лъжливото. Гладът за Словото Божие е бедствие, несравнимо по-тежко от всички други, които някога са били допуснати на християните.“ (7а, писмо 54).

„Нашето състояние поради недостига от ръководители, от живи съсъди на Духа, поради безчислените опасности, които ни заобикалят, е достойно за горчив плач и неутешимо ридание. Ние бедстваме, ние сме се заблудили и няма глас, който да ни изведе от нашето заблуждение: книгата мълчи, а падналият дух, желаейки да ни удържи в заблуждение, изглажда от паметта ни и самото знание, че книгата съществува.

„Спаси ме, Господи“, викал пророкът, предвиждайки с пророческия си дух нашето бедствие и желяйки да се спаси, „защото не остана праведен!“ Няма духоносен наставник и ръководител, способен непогрешимо да посочи пътя към спасението, комуто желяещият да се спаси да може да повери себе си с пълна увереност!

„Защото няма верни между синовете човешки, лъжа говори всеки на ближния си; лъстиви са устата, говорят с престолено сърце“ (Пс. 11:2-3) по внушение на древния разум, способен само да развива заблуждения и впечатлява чрез самомнението си.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (Приношение съвременному монашеству. Спб., 1905, с. 140).

„Дните на нашия век винаги са били лукави и ще пребъдат такива: но нашият век не е ли повече от другите лукав и не изисква ли затова повече мъдрост от нас, за да изкупим това опасно време, като обърнем в противодействие нему купуването на спасението. И вярата, и животът, и благочестието ни - всичко е заобиколено от изкушения.

От една страна, невежеството, обърнало буквата в догмат, разширява територията си; от друга - лъжливо насоченото просвещение, което дори не иска да знае Божествените слова, развърщава умовете, прелъстява ги с призрака на истината. От двата противоположни края действия врагът на светлината и доброто...“ Светител Теофан Затворник (9, 114).

„Главната причина за неустроеността на Църквата се състои в това, че правилата на Светите Апостоли, Съборите и Отците са оставени без внимание, дори са забравени. Те са заменени с измислици, чужди на духа на Църквата, заимствани от дух, враждебен на Православната Църква, който унищожава самия църковен дух, а оставя само едното външно благоприличие до известна степен и форма“ (7а, писмо 67).

„При висшите пастири на Църквата е останало слабо, тъмно, противоречиво, неправилно разбиране по буквата, убиваща духовния живот в християнското общество, унищожаваща християнството, което е дело, а не буква“ (7а, писмо 236).

„Отците поради своята възвишеност независимо от простотата на словото си малко са разбираеми за това (днешното). поколение, в което християнството е крайно слабо“ (7, писмо 215).

„В днешно време главният им (на бесовете). труд е да се уронят всички истински идеи за Бога и за всичко Божествено и да се възвеличат идеите за човека в неговото паднало естество - и с това да се подготви възвеличаването на онзи човек, който ще се превъзнесе повече от Бога по предреченото от св. апостол Павел. Същата идея, която е погубила човечеството в рай! Само че сега тя се развива по-обширно“ (7а, писмо 264).

„Ти виждаш сега колко важна е за спасението насоката, придобивана от изучаването на Светите отци, колко е рядка тя и до ден днешен силна и необорима. Ти виждаш колко са тънки козните демонски и колко незабележимо оплитат човека: ти виждаш как съвременните хора са лъжливи, как лесно може да бъде излъган спасяващият се“ (7а, писмо 204).

„Умолявам те: оцени, отдай дължимото на делото на Светите отци, на което те са научили от Божествените откровения, оцени делото, което ще подпомогне твоето спасение и преуспяване; оцени поне ти делото - казвам с плач и сълзи, - което днес е отхвърлено от монасите, потъпкано е от тях, заменено е - не зная с какво - с някакви игри. „За това и въздишаме, като копнеем да се облечем в небесното си жилище“ (2 Кор. 5:2), казва Апостолът. Уви! Търся в себе си самоотрицание и не намирам! Търся човек, който би се решил да се отрече от волята си и лишен от всякаква воля, да поиска да последва Христа, да изпълнява Неговата воля - и не намирам! Тъгуват очите ми сред многолюдната тълпа като че сред пустиня - не намират нищо, на което да спрат с утешение! Всички ние сме възлюбili своите празни и глупави пожелания, възлюбili сме тленното, временното, плътта и кръвта, живеещата в тях вечна смърт! Тесният път е пътят на самоотрицанието,

а тясно е на широкия път на самоугодieto! Блъскаме се, бързаеме, бутаме се един друг в препълнената вече, преситена пропаст на ада!...“ (7а, писмо 89).

„Залязващото слънце живо символизира състоянието на християнството в наше време. Свети същото Слънце на Истината - Христос. То изпуска същите лъчи, но те вече не излъчват същото сияние, нито същата топлина както във времената преди нас. Това е така, защото те вече не падат направо върху ни, а ни докосват косвено, като се плъзват покрай нас. А това са спасителните лъчи на Слънцето на Истината, на Христа - Духа Свети: „Светлина и подател на Светлина за човеците, С Него Отец се познава и Син се прославя и от всички се познава.“

Днес, когато се умножиха богатите с наука, с изкуства, с всичко веществено, днес „не остана праведен“ (Пс. 11:1). Светият Дух, вирайки се в синовете човечески, търсейки достоен съсед в този сонм от именуващи себе си образовани, просветени, православни, произнася горестната присъда: „Няма кой да разбира; няма кой да търси Бога, всички се отклониха от пътя, вкупом станаха негодни; няма кой да прави добро, няма нито един. Гърлото им - отворен гроб; с езиците си лъсвят; под устните им - аспидна отрова; устата им - пълни с клетва и горчилка. Нозете им - бързи за проливане на кръв; пустош и неволя по техните пътища; те не познаха пътя на мира. Страх Божий няма пред очите им“ (Рим. 3:11-18).

Ето защо Дух Божи страни от нас, а Той е истинското достойние на истинските християни, придобито за всички нови израилтяни от техния всесвети Родоначалник.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (5, 405).

„На Запад без съмнение благодатта Божия е изгубена още преди много векове. Католиците и протестантите в наше време не са познавали никога вкуса на благодатта Божия. Затова не е удивителна неспособността им да различават бесовския й фалшификат. Но уви! Днешният успех на фалшифицираната духовност сред православните християни показва, че и сред тях спасителната сила на християнството е изгубена дотолкова, че те вече не са способни да различат истинското християнство от фалшивото. Прекалено дълго православните не приемаха като необходимост скъпоценното съкровище на Светите отци и не се потрудиха да приложат на дело чистото злато на техните учителски слова. Колко православни изобщо знаят за съществуването на основните текстове на православния духовен живот, които именно ни учат как да различаваме истинската от фалшивата духовност - текстове, в които е описан животът на светците - мъже и жени, преизобилно сподобили се в живота си със съкровището на благодатта на Господа Бога? Мнозина ли са попили учението, съдържащо се в „Лавсаика“, в „Лествицата на св. Иоан“, в „Невидимата бран“, в книгата „Моят живот во Христа“ на св. Иоан Кронщатски?

Егоцентризмът и самодоволството, с които е пропит животът на повечето днешни „християни“, толкова се е разпрострял навред, че всякакво разбиране на това що е „духовен живот“ за тях остава напълно недостъпно и когато такива хора се захващат с „духовен живот“, при тях се получава само една друга форма на самоудовлетвореност...

„Удовлетвореността“ и „покоят“, които описват всички тези съвременни „духовни“ движения, напълно ги изобличават като рожба на духовното прелъстяване, духовното самооблажаване, което е смърт за духовния живот, обърнат към Бога...

Християнската духовност се съзижда в тежка борба за придобиването на вечното Царство Небесно, което започва в цялата си пълнота едва след края на временния свят, и истинският воин Христов не търси покой дори в предвиждането на вечното блаженство, в което може да се удостовери още приживе..“ (14, Заключение).

„Сега вече въпросът е не да бъдем „добри“ или „лоши“ православни християни, въпросът сега е: ще се запази ли нашата вяра изобщо? Мнозина няма да я запазят: идеият антихрист ще бъде прекалено привлекателен, прекалено ще отговаря на онзи дух на времето, на онзи дух на света, към който се стремим, така че повечето хора дори

да не узнаят, че са загубили своето християнство, като са се поклонили на него (антихриста).“ Иеромонах Серафим (Роуз) (статията „Царский путь“).

„Целият свят се намира под влиянието на някаква сила, която завладява ума, волята и всички душевни сили на човека. Тази сила е външна, зла сила. Неин източник е дяволът, а злите хора са само оръдие, чрез което той действа. Този антихрист иде в света. Те са неговите предтечи. Апостолът казва: „И за това Бог ще им прати действие на заблуда, за да повярват на лъжата... задето не са приели любовта на истината за свое спасение.“ Старецът Варсонуфий Оптински (писма).

„Духът на времето е такъв и отстъплението от православната християнска вяра започна да се разпространява толкова силно, безнравствеността е така всеобща и здраво вкоренена, че връщането към християнството изглежда невъзможно...

Христос е станал невидим за иудеите и невидим за тях, се е оттеглил от средата им, когато са искали да Го убият; християнството става невидимо за нас, отдалечава се от нас, когато се опитваме да го убием с разпътен живот, с приемането на различни лъжеучения и когато се опитваме да го заменим със служение на света... (7а, писмо 4).

„Свещеното Писание свидетелства, че християните подобно на иудеите ще започнат постепенно да охлаждат към откровеното Божие учение; те ще започнат да оставят без внимание обновяването на човешкото естество от Богочовека, ще забравят за вечността, ще насочат вниманието си към земния живот. В такова настроение и направление ще се заемат с развитието на своето положение на земята, което сякаш ще е вечно, и с развиването на падналото естество за удовлетворяване на всички повредени и развратени изисквания и пожелания на душата и тялото. Разбира се, Изкупителят, изкупил човека за блажената вечност, е чужд на такова направление. На такова направление е свойствено да отстъпва от християнството. Както пророкува Писанието, такова отстъпление ще дойде (2 Сол. 2:3). Когато християнството много се умали на земята, тогава ще свърши животът на света...“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (6, 457-458).

КАК ПРАВОСЛАВНИТЕ ПАСТИРИ НА ЦЪРКВАТА И ВСИЧКИ ПРАВОСЛАВНИ ХРИСТИЯНИ ТРЯБВА ДА ПАЗЯТ СВЕТАТА ИСТИНА

„За да пазим истината, трябва да я имаме, за да я имаме, трябва да я познаем. Така всеки, познаващ християнската истина, става неин пазител и защитник. Колкото повече са познаващите истината, толкова по-силна е защитата ѝ, толкова по-безопасна е тя самата - не сама в себе си, а сред хората. И обратното - колкото по-малко са познаващите истината, толкова по-малко съпротива срещу лъжата има и толкова по-опасно е положението на истината сред нас. Защото, ако се появи някакво лъжливо учение, непознаващият истината ще го пропусне, понеже не ще има по какво да го разпознае и изобличи. От него тя (лъжата) ще премине към друг непознаващ истината, от този пък - към трети и така нататък. Лъжата ще навлезе и ще измести истината.

Прав ли е оня, който я е пропуснал?! - Никак. То е същото, както някой воин по небрежност да не разпознае паролата и да пропусне врага в лагера си. Следователно в това отношение всеки непознаващ истината е вече изменник и изменник на обществото вярващи, или на Светата Църква. Прекалено строги думи? Но те са истина!

От само себе си се разбира, че тази вина ще се стовари с цялата си тежест върху ония, които имат сили и начини да познаят истината и не я познават, т. е. предимно образованите хора...

Християнинът е чужд на желанието всичко да разбира по своему. Той търси едно - да знае как всички винаги са разбирали нещата и са съдили за тях. По негово убеждение да се обособи, значи да отпадне от истината и следователно да върви не към съвършенство, а към пагуба. Но подчинявайки се на общото вярване, той не мисли, че губи самостоятелността си. В общото той усвоява за себе си само началата - верните начала, защото те изхождат от Бога, и като се основава на тях, съди след това за всичко и всичко решава; и го решава не в заблуждение, защото изхожда от истинни положения, засвидетелствани от Божествения авторитет.

Всички ереси и всички лъжи са се породили от нарушаването на това основно правило на истината. Ереста е съждение за нещо по свой начин, без оглед на това как Господ е завещал на Църквата да се съди за него. Арий започнал да съди за Господа по своему и изпаднал в ерес, като не признавал единосъщия Му на Бога Отец и Духа Свети. Лутер започнал по своему да съставя система на християнското учение - и колко лъжи е изобретил? Също и папата, също и всички нови заблуждения. Когато се поражда въпрос, християнинът търси неговото разрешение не в себе си, не в своето разбиране, а в общото за всички изповедание. Не че сам не разсъждава и не построява никакви съображения: те могат да се зародят при него по-бързо, отколкото при който и да било друг. Но работата е там, че той не ще им придаде никаква стойност, докато не ги провери в общото учение. Ако те са според това учение, той ги приема, а ако ли не - отхвърля ги. И в това е неговият покой. Той стои на общото като на твърд камък. Защото по него той възхожда към Бога като към източник“ (9, 100).

„Ние трябва да постигнем ясно и определено познание за учението на светата вяра и после постоянно да го подновяваме, разширяваме и очистяваме и да го утвърждаваме с всякакъв род основания - и да пазим всяка негова частица като зеницата на окото си. Както пестеливият търговец често преглежда и почиства товара си, за да не залежи и да бъде винаги като нов, така и истините на вярата, познати и натрупани като в някакъв склад в паметта на сърцето, трябва често да се преглеждат с внимателен размисъл, за да бъде винаги ново познанието за тях. Както стопанинът често нарежда да се измиват прозорците на дома му, за да не помътнеят от влагата, праха и горещината, така и ние трябва да измиваме със спомняне и размишление светите истини, всяка от които е прозорец към духовния свят, за да не се затъмнят и да не направят духовния свят невидим за нас“ (9, 152).

„Сегашното положение не е изненада. В подробности го е предвидил ап. Павел и тогава е написал към Апостола Тимотея наставление какво и как трябва да правят приемниците им в подобни случаи:

„И това знай - казва той на св. Тимотей, - че в последните дни ще настанат усилни времена. Защото човеците ще бъдат самолюбци, сребролюбци, самохвалци, горделиви, хулници, към родители непокорни... недружелюбни, непримирими... невъздържани... предатели... повече сластолюбци, нежели боголюбци, които наглед имат благочестие, но от силата му са се отрekli... примъкват се в къщите и прелъстяват женуря...“ (2 Тим. 3:1-6).

Не е ли така и сега? „Всякога се учат и никога не могат да стигнат до познание на истината. И както Ианий и Иамврий се противиха на Моисея, така и тия се противят на истината, понеже са човеци с извратен ум, невежи във вярата“ (2 Тим. 3:7-8). „Защото ще дойде време, когато човеците не ще търпят здравето учение, но, водени от своите похоти, ще си насъберат учители да им гъделичкаят слуха; те ще отвърнат слуха си от истината и към басни ще се обърнат“ (2 Тим. 54:3-4). Не става ли същото и сега?

Какво да прави ревнителят на истината при подобни обстоятелства? Ето какво! „Но ти във всичко бодърствуй, скърби претърпи, дело на благовестник извърши, службата си добре изпълни“ (2 Тим. 4:5). „И тъй, не се срамувай от страданията на Господа нашего Иисуса Христа... а стани участник в страданията за благовестието Христово по силата на Бога, Който ни спаси и повика към свето звание... Имай за образец здравите думи, които си чул от мене...“ (2 Тим 1:8-9, 13). „Проповядвай словото, настоявай навреме навреме, изобличавай, запрягай, увещавай, столямо дъгогърпение и поука“ (2 Тим 4:2).

И така, да проповядваме, братя, в храмовете и домовете, на общите събрания и частните беседи, устно, писмено, печатно. Да бъдем тръби, непрестанно тръбящи, но ясни. Да оставим тайното разделение в нашите редици: да направим братски съюз, да съсредоточим силите си, да ги устремим към едно. Истината сама се защитава: да огласим с нея слуха на всинца, и тя сама ще ги привлече, както ги привлече Отецът наш Небесен. Само да поведем делото така, че никой да не може справедливо да ни каже: „Лекарю, изцери се сам.“ Светител Теофан Затворник (9).

„Преди всичко оставяй на синовете в наследство непорочна вяра и светите догмати, за да доведеш не само синовете, но и внуците си при Господа по пътя на православието.“ Преподобни Йоан Лествичник („Слово към пастира“, гл. 14).

„Моля ви, нека здраво да пазим светата вяра; защото виждате колко отклонения има от нея и колко трябва да благодарим на Бога, че не сме изпаднали в някое заблуждение, а сме получили и пазим православната вяра.“ Преподобни Теодор Студит (Добротолюбие, т. 4, с. 330).

„Да не въвеждаме нищо ново! Да последваме с точност учението, предадено от Светата Църква, учението, предадено от Светите Апостоли и Светите отци.“ Светител Игнатий (Брянчанинов) (7а, писмо 58).

„Ако освен в Едната Света Съборна и Апостолска Църква, каквато се нарича и е Православната Църква, така съмнително е спасението в другите вероизповедания, защо тогава в Русия не се проповядва тази истина? Отговорът на този въпрос е много прост и ясен. В Русия се допуска веротърпимост и иноверците наравно с православните заемат при нас важни длъжности: началници на губернии и областни градове често са иноверци; полкови командири нерядко са иноверци. Ако някое духовно лице започне открито да проповядва, че извън Православната Църква няма спасение, сановниците иноверци ще се почувстват оскърбени. Поради това положение руското православно духовенство е придобило сякаш навик и в него се е вкоренило свойството да говори по този въпрос уклончиво. А може би някои поради същата причина и поради постоянно общуване с иноверци, а още повече - поради четене на техни книги, са започнали да мислят по-снизходително по отношение на надеждата за спасение и в другите вероизповедания.“ Преподобни Амвросий Оптински (Журнал Московской Патриархии. 1988, № 6, с. 70).

„Дружбата с еретиците е грешно и опасно дело. Веднъж еретиците ариани, нечестиво учещи за Сина Божий, разпространили мълвата, че уважаваният от всички подвижник и пустинник Антоний Велики е встъпил в приятелски отношения с тях. Удивен от дръзката им лъжа, свети Антоний бил обзет от праведен гняв и веднага отишъл в Александрия. Там пред епископа и целия народ ги прокълнал, като ги нарекъл предтечи на антихриста.

Би било погрешно да се мисли, че Антоний с тази постъпка е нарушил добродетелта на християнското търпение и кротост... Ако не бе изобличил дръзката клевета, той би дал повод на други да се съблазнят, и още по-ужасно - невежите, които не могат да предвидят намеренията на великия човек, биха могли да се отдадат на пагубна ерес. Да се мълчи, в този случай би било и опасно, и грешно“ (1, 179).

„Ние и нашите братя (т.е. членовете на Църквата). сме длъжни винаги да поддържаме обществения ред и гражданския закон, без да отхвърляме никъде в светските дела съдействието на нашите съграждани, към което и вероизповедание да принадлежат те. Но не е така в делата на вярата. Като членове на Църквата ние сме носители на нейното величество и достойнство, ние единствени сред целия заблуден

свят сме пазители на Христовата истина. Ако мълчим, когато сме длъжни да провъзгласяваме Словото Божие, ние се излагаме на осъждане като страхливи и неверни раби на Оня, Който претърпя хули и смърт, служейки на цялото човечество. Ала бихме били по-лоши от страхливци, бихме станали изменници, ако решим да призоваваме заблуждението на помощ в проповядването на истината и ако загубили вярата в Божествената сила на Църквата, започнем да търсим съдействието на немоцта и лъжата. Колкото и високо да стои човек в обществената стълбица, дори и да е наш началник или владетел, ако той не е от Църквата, в областта на вярата той може да бъде само наш ученик, но не и равен на нас, не и наш съратник в делото на проповедта. Той може в този случай да ни послужи само ако се обърне“ (Хомяков, А. С., Собр. соч., т. 2, с. 87).

„Не върви ли някой по Иудиния път?

Върви онзи, който, приемайки Тялото и Кръвта Господни в Евхаристията, ги приема без нужната вяра (като прост хляб и вино). и така смята, че с нищо не е длъжен на своя Спасител; онзи, който в храма показва някакво уважение към Светинята и когато се говори за грехове и измяна на закона, е готов подобно на Иуда да попита: „Да не съм аз, Господи?“, а извън храма явно се покланя на света и неговите кумири, продава безсрамно вярата и закона, срама и съвестта си.

И така - с кого сте вие? С кого сте - не сега и не тук, в храма, а там, където ще ви срещне изкушението, където може би ще трябва да се приемат неправомерни чест и богатства или да се иде на кръста за истината?.. Но вие вече сте избрали това, което трябва - всеки от вас е казал: „Нито целувка ще Ти дам като Иуда!“ Гледайте да не давате това адско целуване. Иначе някога то ще гори устата и сърцето ви с адски пламък! Всеки от вас е обещал да изповядва Господа подобно на благоразумния разбойник: внимавайте, изповядвайте Го! Случаи за това ще има много, защото и сега светът е такъв, какъвто е бил преди: целият лежи в зло и влече всички към злото. Стойте мъжествено против това зло и в себе си, и в другите..“ (1, 547).

„Лъжепророците на този век, в това число и мнозина от тях, които официално се наричат „православни“, все по-гръмогласно провъзгласяват приближаването на „нова ера на Светия Дух“, на „нова Петдесетница“, на „точката Омега.“ А това според истинското пророчество на Православната Църква е царството на антихриста. И именно в наше време, именно днес това пророчество за сатаната започва да се сбъдва с демонична сила. Цялата духовна атмосфера на съвременния свят буквално е заредена с енергията на бесовския опит за посвещения: „мистерията на беззаконието“ завладява душите на хората, като се стреми да завладее дори самата Църква Христова, доколкото това е възможно...

Доколко тогава православните християни трябва да ходят в страх Божий, опасявайки се да не изгубят благодатта, която се дава далеч не на всеки, а само на онези, които пазят истинската вяра, живеят живота в християнска борба и почитат като съкровище Божията благодат, въздигаща в небесата. И колко повече внимание трябва да имат православните християни именно в наши дни, когато са заобиколени с фалшиво „християнство“, което им предлага свои опити в „благодатта“ на Светия Дух и е способно в изобилие да цитира Свещеното Писание и Светите отци, за да ги докаже...

Православни!

По-здравно пазете благодатта, която имате, не допускате тя да стане навик, не се опитвайте да я измерите с човешките мерки, не се надявайте да я постигнете с човешката логика; не се надявайте, че ще могат да я постигнат онези, които не мислят по-високо от човешкото ниво или смятат, че благодатта на Светия Дух може да се получи по някакъв друг начин, различен от този, който само Църквата Христова ни подава. Истинското Православие по своята природа изглежда съвсем неуместно в тези демонични времена -

намаляваща групичка презрени и „глупци“ насред религиозното „възраждане“, вдъхновено от съвсем друг дух.

Но нека да намерим утешение в словата на Господа наш Иисус Христос: „Не се бой, малко стадо! Понеже вашият Отец благоволи да ви даде царството.“ Нека всички истински православни се укрепят за предстоящата битка и никога не забравят, че в Христа победата винаги ще бъде наша. Той е обещал, че портите адови няма да надделеят над Църквата Му (Мат. 16:18), че заради избранниците ще съкрати ония дни на последна и велика скръб (Мат. 24:22). И в най-жестоките изкушения ние трябва да помним заповедта: „Дерзайте, Аз победих света“ (Иоан 16:33).

Нека тогава да живеем така, както са живели истинските християни във всички времена, в очакване на края на всички неща и Пришествието на нашия обичан Спасител, защото: „Който свидетелства за това, казва: да, ида скоро! Амин, да дойди, Господи Иисусе!“ (Откр. 22:20). Иеромонах Серафим (Роуз) (14, гл. 8).

ЛИТЕРАТУРА

1. Священник Григорий Дьяченко. Уроки и примеры православной веры. Опыт катехизической хрестоматии. М., 1894.
2. Настольная книга священнослужителя. М., 1986. т. 5.
3. Раннехристианские отцы Церкви. Антология. Брюссель, 1978.
4. Митрополит Макарий. Православное догматическое богословие. Б.м., Б. г.
5. Собрание сочинений епископа Игнатия (Брянчанинова). т. 4, Аскетические опыты. Спб., 1905. Т. 1-5.
6. Собрание сочинений епископа Игнатия (Брянчанинова). Аскетическая проповедь и письма к мирянам. Спб., 1905.
7. Отечник, составленный епископом Игнатием (Брянчаниновым). Спб., 1891.
- 7а. Соколов, Леонид. Епископ Игнатий (Брянчанинов). Его жизнь, личность и морально-аскетические воззрения. Киев, 1915. Ч. 2.
8. Епископ Теофан Затворник. Письма к разным лицам о разных предметах веры и жизни. М., 1892.
9. Епископ Теофан (Затворник). О Православии с предостережениями от погрешений против него. М., 1894.
10. Деяния Совецания глав и представителей Автокефальных Православных Церквей в связи с празднованием 500-летия автокефалии Русской Православной Церкви. М., 1949.
11. Протоиерей Сергей Четвериков. Молдавский старец Паисий Величковский, его жизнь, учение и влияние на православное монашество“/ Вечное. Париж, 1976.
12. Игумен Никон. Письма духовным детям. Троице-Сергиева Лавра, 1991.
13. Добротолюбие. М., 1896. т. 2.
14. (Иеромонах). Серафим (Роуз). Православие и религия будущего. /М./, 1991.